

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Partnerské násilí z pohledu žáků základní školy

Diplomová práce

Autorka: Bc. Martina Štainerová
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Slaninová

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta
Akademický rok: **2014/2015**

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Štainerová**
Osobní číslo: **P13224**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Název tématu: **Partnerské násilí z pohledu žáků základní školy**
Zadávající katedra: **Katedra sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Práce je zaměřena na problematiku partnerského násilí z pohledu žáků základní školy. Součástí je přiblížení vývoje názoru společnosti na partnerské násilí, popis znaků, forem a příčin partnerského násilí. Prostor je věnován utváření postojů v kontextu zvolené věkové kategorie respondentů. Cílem diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat partnerské násilí a zjistit postoje žáků druhého stupně k tomu fenoménu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Gabriela Slaninová
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

7. ledna 2014

Datum odevzdání diplomové práce:

6. března 2015

Doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

L.S.

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Tupadlech dne: 6.3.2015

.....

Poděkování

Za odborné vedení diplomové práce a velice vstřícný přístup děkuji paní Mgr. Gabriele Slaninové. Děkuji i všem respondentům.

Anotace:

ŠTAINEROVÁ, Martina. *Partnerské násilí z pohledu žáků základní školy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 78 s. Diplomová práce.

Práce je zaměřena na problematiku partnerského násilí z pohledu žáků základní školy. Součástí je přiblížení vývoje názoru společnosti na partnerské násilí, popis znaků, forem a příčin partnerského násilí. Prostor je věnován utváření postojů v kontextu zvolené věkové kategorie respondentů.

Cílem diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat partnerské násilí a zjistit postoje žáků druhého stupně k tomu fenoménu. Průzkum je zaměřen na žáky druhého stupně základních škol na Kutnohorsku. Zjišťuje zdroje informovanosti respondentů, vztah k problematice partnerského násilí (se zvláštním zřetelem k tématu žárlivosti) a subjektivní předpoklady chování respondentů při setkání s partnerským násilím.

Klíčová slova: partnerské násilí, adolescence, dospívající jedinec, informovanost, zkušenosti, vztah

Annotation:

ŠTAINEROVÁ, Martina. Elementary school student's views on domestic violence. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015. 78 pp. Diploma Thesis.

The work is focused on partner violence from the perspective of primary school pupils. Part of the approach is the society view on partner violence, description of characters, forms and causes of partner violence. Other part is devoted to shaping attitudes in the context of the selected age respondents.

The thesis aim is with the professional literature support to describe and analyze partner violence and discover the second grade pupils attitudes to the phenomenon. The survey is aimed at pupils of primary school Kutná Hora. It identifies the information sources of respondents, relationship to partner violence (with special attention to the topic of jealousy) and subjective assumptions respondents' behavior when they are confronted with partner violence.

Keywords: intimate partner violence, adolescence, adolescent individual, information, experience, relationship

Obsah

1	VÝVOJ POHLEDU SPOLEČNOSTI NA PARTNERSKÉ NÁSILÍ A TEORETICKÝ BACKGROUND	10
1.1	VÝVOJ VÝSKYTU, INFORMOVANOSTI A VZTAHU SPOLEČNOSTI K DOMÁCI MU NÁSILÍ VE SVĚTLE REALIZOVANÝCH VÝZKUMŮ (SE ZŘETELEM K ČR)	12
1.2	AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA DOMÁCI HO NÁSILÍ V ČR	14
1.3	ŽENY – OBĚTI DOMÁCI HO NÁSILÍ	18
1.4	MUŽI JAKO OBĚTI DOMÁCI HO NÁSILÍ	19
1.5	CHARAKTERISTIKA AGRESORŮ	20
1.6	MÝTY O DOMÁCI M NÁSILÍ	21
2	ZNAKY, FORMY, PŘÍČINY A DŮSLEDKY DOMÁCI HO NÁSILÍ	22
2.1	ZNAKY A SPECIFIKA DOMÁCI HO NÁSILÍ	22
2.2	FORMY DOMÁCI HO NÁSILÍ V KONTEXTU DOPADŮ NA OSOBNÍ SVOBODU A ROZHODOVÁNÍ OBĚTI	24
2.3	ETIOLOGIE DOMÁCI HO NÁSILÍ – JEDNOFAKTOROVÉ A MULTIFAKTOROVÉ TEORIE	26
2.4	DŮSLEDKY DOMÁCI HO NÁSILÍ	28
3	OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	30
3.1	OBDOBÍ ADOLESCENCE A PROBLÉMY S NÍ SPOJENÉ	30
3.2	VÝVOJOVÉ ÚKOLY ADOLESCENCE	31
3.3	ŽIVOTNÍ STYL ADOLESCENTŮ	32
4	POSTOJE V OBDOBÍ ADOLESCENCE	33
4.1	MOŽNOSTI OVLIVNĚNÍ POSTOJŮ RODINOU A ŠKOLOU	35
5	PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ	40
5.1	PRŮZKUMNÉ CÍLE A STANOVENÍ HYPOTÉZ	41
5.2	STANOVENÍ A OPERACIONALIZACE HYPOTÉZ	41
5.3	POUŽITÉ METODY SBĚRU DAT	43
5.3.1	<i>Metoda dotazníku</i>	43
5.3.2	<i>Metoda rozhovoru</i>	44
5.4	PRŮZKUMNÝ SOUBOR KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO ŠETŘENÍ	45
5.5	VYHODNOCENÍ KVANTITATIVNÍHO PRŮZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	46
5.5.1	<i>Informovanost</i>	46
5.5.2	<i>Zkušenost</i>	52
5.5.3	<i>Vztah žáků k partnerskému násilí</i>	56
5.6	VYHODNOCENÍ KVALITATIVNÍHO PRŮZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	60

Úvod

Domácí násilí je fenoménem, který pro svou komplikovanost a skrytou podobu ze společnosti zřejmě jen tak nevymizí. O to podstatnější by měla být snaha tento jev objasnit a důkladně zmapovat. Tato diplomová práce je věnována pohledu dospívajících jedinců na partnerské násilí. V období dospívání dochází k biologickému, psychickému a sociálnímu vývoji. Dospívající jedinec hledá smysl života, své postavení ve společnosti, utváří si své životní názory a postoje. Proto je také podstatné, jaký postoj zaujme k problému partnerského násilí. Je důležité, aby se mladí lidé naučili vnímat a rozpoznat první varovné signály možného násilí v partnerském vztahu, aby nedocházelo ke koloběhu předávání negativních vztahových vzorců chování na další generace. Například (Bendlová, 2013) zjistila, že adolescentní dívky vnímají razantní projevy žárlivosti partnera především jako důkaz lásky.

Primární skupinou, která působí na postoje dospívajícího, je rodina. Je první a nejbližší sociální skupinou, která může jedince ovlivnit. Vytvářejí se v ní první identifikační vzorce a postoje dětí. V období dospívání nahrazuje rodinu skupina vrstevnická. (Lašek, 2003, s. 52) Jedince a jeho postoje v období dětství a dospívání může tedy nejvíce ovlivnit rodina, škola a vrstevníci.

Škola se má především zasloužit o poskytování informací o problematice partnerského násilí. Aby byla prevence sociálně patologických jevů (mezi něž patří i partnerské násilí) efektivní, musí se začít co nejdříve. Jedinci by se měli již od mládí učit rozpoznávat varující signály závadného, násilného vztahu, aby mohli pomoci nejen sobě, ale i ohroženým osobám ze svého okolí.

V této souvislosti se nabízí následující otázky. Jaké jsou v současné době nejčastější zdroje informací respondentů o partnerském násilí? Jakou roli zde hraje škola? Dovedou respondenti rozpoznat varovné signály závadného vztahu? Jaké jsou subjektivní předpoklady respondentů o předpokládaném chování při setkání s partnerským násilím? Jak hodnotí respondenti projevy žárlivosti za strany partnera?

Cílem diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat partnerské násilí a zjistit postoje žáků druhého stupně k tomu fenoménu. Za výchozí předpoklad je považována skutečnost, že v ČR je 16% výskyt domácího

násilí v rodinách, tedy je reálné, že se naši respondenti mohou s tímto jevem setkat. Dále předpokládáme, že rodina i škola jsou v tomto kontextu zdrojem informací pro současné dospívající. Stejně tak předpokládáme, že subjektivně předpokládaná tendence jednat v případě setkání například s vybranými varovnými signály závadného vztahu nebude korespondovat s hodnocením žárlivosti. A v neposlední řadě sdílíme předpoklad, že naši respondenti budou mít spíše krátkodobé osobní zkušenosti s partnerskými vztahy. Ústřední hypotéza práce zní: Žáci základní školy jsou informováni o partnerském násilí, mají k tomuto fenoménu vztah a vykazují subjektivní předpoklady chování v kontextu případného setkání s partnerským násilím.

Průzkum bude realizován za využití kombinované výzkumné strategie. V první fázi průzkumného šetření, vedeného kvantitativní formou, bude využito metody dotazníku, získaná data budou analyzována za využití matematicko-statistických metod. Druhá etapa průzkumu, kvalitativní, bude realizována ve fázi sběru dat polostrukturovaným rozhovorem a analýza dat bude provedena otevřeným kódováním.

1 Vývoj pohledu společnosti na partnerské násilí a teoretický background

Termín domácí násilí nebo partnerské násilí je hojně užívaný především v mediální a akademické sféře. Fenomén domácího násilí se začal ve společnosti objevovat na konci minulého století. V literatuře najdeme mnohá vysvětlení, která se týkají užšího vymezení domácího násilí, jako násilí mezi partnery (ze strany muže či ženy) nebo širšího vymezení, a to násilí páchané v rodině, na dětech, seniorech a jiných členech domácnosti. Jednotná definice domácího násilí v podstatě neexistuje. Obě vymezení lze objasnit například na definici britské psycholožky Buskotte: *„Pod pojmem „domácí násilí“ se většinou rozumí opakované a stupňující se násilí fyzické, psychické či sexuální povahy mezi manželi nebo partnery. Problém „domácího násilí“ však lze pojmut v jeho širším významu jako rodinné násilí. Násilí v rodině totiž může mít různé konkrétní podoby, od týrání a zanedbávání dětí přes trýznění seniorů až po zmíněné psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou“* (Buskotte, 2008, s. 42)

Na webových stránkách krizových a intervenčních center Bílý kruh bezpečí a Dona linka můžeme najít definici: „*Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.*“ (Domácí násilí, 2013) Conwayová 2007 uvádí, že podle výzkumů jsou oběťmi domácího násilí většinou ženy, to však neznámá, že muži nemohou být rovněž zneužíváni. Tato práce se zabývá domácím násilím v užším slova smyslu, tedy násilím partnerským, respektive násilím v intimním vztahu z pohledu žáků základní školy.

V minulosti byla nadvláda muže nad ženou společensky přijatelná a tolerovaná. „Ke složitosti a rozporuplnosti jevu patří patriarchální, civilizační a historický kontext, který vycházel ze svrchované pozice otce vůči dětem a ženám v rodině. Trestání neposlušných žen bylo po staletí podobně tolerováno, jako bylo a do jisté míry dosud je tolerováno tělesné trestání neposlušných dětí při výchově. Poslušnost ženy muži byla formulována biblí v Novém zákoně (v Pavlově listu Efezským) a patřila k historicky společenskému uspořádání. Ve středověku bylo postavení ženy v naší společnosti vůči muži vtěleno do církevního a také občanského práva. Manžel přebíral sňatkem z poručnictví otce ženu včetně práva působit na její další výchovu, k čemuž patřily i fyzické tresty.“ (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 74-75)

Problém domácího násilí byl dlouhou dobu přehlížen společností i odborníky. Zasluhou činnosti ženského hnutí se dostal na veřejnost až v 70. letech dvacátého století. „V roce 1971 založila Erin Pizzeyová Chiswick Women's Aid, první útočiště pro týrané ženy ve Velké Británii. Význam této události daleko překročil praktickou stránku věci – pomoc, kterou byla schopna poskytnout ženám ve svém okolí. Byl to začátek kampaně, jejímž cílem je šíření poselství, že domácí násilí je nepřijatelné a musí přestat.“ (Conwayová, 2000, s. 10) Feministické hnutí se zasloužilo o rozšíření povědomí o domácím násilí v souvislosti s nerovným genderovým uspořádáním společnosti. Domácí násilí tak bylo označeno jako rozšířený celospolečenský problém a začala se jím zabývat odborná i laická veřejnost.

Studie OSN uvádějí, že obětí domácího násilí se stává každá desátá žena, podle statistik ve Spojených státech jsou obětí násilí čtyři miliony žen za jeden rok. Násilí na ženách bývá zkoumáno samostatně právě z důvodu vysoké četnosti případů a také větší závažnosti důsledků pro ženy. (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 76) Podobné jsou také výsledky statistik ve Velké Británii, které uvádí ve své publikaci Conwayová (2007). Ne všechny případy domácího násilí jsou ohlášeny na policii, proto můžou být čísla statistik podhodnocená. V některých zemích a kulturách je stále ještě násilí vůči ženám přípustné. Zejména v patriarchálních společnostech je mužské mocenské postavení a jednání vůči ženám tolerováno a ustáleno jako norma.

V České republice bylo před rokem 1989 domácí násilí tabuizováno a skoro se o něm nemluvalo. V současnosti již existují různé způsoby pomoci obětem domácího násilí i iniciátorům (agresorům). V 90. letech vzniklo mnoho nestátních neziskových organizací, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí. Patří mezi ně například Bílý kruh bezpečí – sdružení pro pomoc obětem veškeré trestné činnosti, ROSA – informační a poradenské centrum pro ženy – oběti domácího násilí, ELEKTRA – centrum pomoci ženám zneužitým v dětství a další.

1.1 Vývoj výskytu, informovanosti a vztahu společnosti k domácímu násilí ve světle realizovaných výzkumů (se zřetelem k ČR)

Jako první se problematikou domácího násilí zabýval výzkum agentury UNIVERSITAS, který proběhl v letech 1999-2001 pro Ministerstvo vnitra ČR Bezpečnostní rizika 1999 a Bezpečnost občanů 2001. Řešiteli byli J. Buriánek a S. Vymětalová. Výzkumy nebyly výhradně zaměřeny na domácí násilí, obsahovaly část otázek zaměřených na problematiku domácího násilí. (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 18)

Jedním ze zásadních sociologických výzkumů, který se realizoval v České republice, je reprezentativní výzkum agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR z roku 2001 „Povědomí české společnosti o domácím násilí“. Výzkumu se zúčastnilo 1724 respondentů starších 15-ti let. Cílem šetření bylo zjistit povědomí respondentů o fenoménu domácího násilí, jejich postoj k němu a osobní zkušenost. Ve zveřejněných výsledcích bylo uvedeno například:

- „Každý šestý občan ČR přiznává násilí ve svém partnerském vztahu, tzn., že domácím násilím v České republice trpí minimálně 16% populace ve věku od 15 let. Charakteristickým znakem domácího násilí v naší zemi je jeho dlouhodobost a převaha násilí fyzického, které je provázeno psychickým týráním.
- Tři pětiny populace starší 15 let znají případy násilí mezi partnery z doslechu, více než čtvrtina se s ním setkala přímo (jako svědek, jako oběť, případně jako násilník).
- Dvě třetiny obyvatel ČR se mylně domnívají, že napohled slušní lidé se domácího násilí nedopouštějí. Tři pětiny občanů jsou pod vlivem mýtů a předsudků přesvědčeny, že oběťmi domácího násilí se stávají jen slabé a bojácné ženy.
- V 84% našich domácností zakalených násilím vyrůstají děti. V 69% z těchto domácností se násilí mezi dospělými partnery dokonce odehrává v přítomnosti dětí.
- Dvě třetiny našich občanů soudí, že domácí násilí je závažný jev, o němž nelze mlčet. Společnost nemůže domácí násilí tolerovat, protože jej rodina sama nevyřeší - to je názor většiny naší populace (71 %).
- Celé čtyři pětiny občanů jsou přesvědčeny, že k projevům domácího násilí nesmí zůstat okolí (příbuzní, sousedé, lékař, policie) lhostejné.
- Avšak každý druhý člověk by tvář v tvář domácímu násilí váhal s pomocí nebo by to nechal bez povšimnutí. V naší zemi lidem chybí informace o tom, jak se domácímu násilí bránit. Dostatek takových informací má totiž jen necelá pětina obyvatel ČR.
- Oběť vyhledá oficiální pomoc v průměru až po šesti letech strádání za zavřenými dveřmi. Rozhodne se k tomuto kroku zpravidla až tehdy, když jí podle jejích vlastních slov „jde o život“. Provoz DONA linky - osoba ohrožená domácím násilím vyhledá pomoc většinou do tří let - 42 % volajících.
- Oběti domácího násilí se nejčastěji snaží vystoupit ze soukromí na veřejnost dvojitým způsobem: hledají pomoc u lékaře a ochranu u policie.

- Z pohledu obětí jsou nejčastější příčinou domácího násilí povahové vlastnosti agresivního partnera, jako spouštěč násilí je uváděn převážně alkohol.“ (Domácí násilí, 2007)

Na tento sociologický průzkum navázala agentura STEM výzkumem pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, a.s. s názvem Domácí násilí, který se uskutečnil v roce 2006. Zjišťovala názory na problematiku domácího násilí u 1690 respondentů z ČR starších 15 let. Účelem výzkumu bylo získání aktuálních údajů o informovanosti obyvatel v oblasti domácího násilí, rozšířenosti, jestli stále respondenti podléhají mýtům o domácím násilí, jaké jsou jejich zkušenosti apod. Sociologický výzkum pojmenovaný Domácí násilí II. prezentoval například tyto závěry:

- „Velká většina veřejnosti (84%) považuje domácí násilí za vážný problém, který přesahuje možnosti soukromé sféry rodin a vyžaduje intervenci státu.
- Opakovaně se ukázalo, že nějakou zkušenost má s domácím násilím velká část lidí, každý druhý člověk starší 15 let ví o nějakém případě domácího násilí z doslechu, zhruba čtvrtina se s tímto druhem násilí setkala přímo, nejčastěji jako svědek, ale nijak výjimečně v roli oběti.
- Hladina výskytu domácího násilí v ČR byla opakovaným výzkumem potvrzena ve výši cca 16% populace starší 15 let.
- Podobně jako v roce 2001 výzkum také prokázal, že ve velké části rodin, kde k násilí dochází, žije 80% dětí a v téměř třech pětinach těchto rodin se násilí odehrává přímo před jejich zraky.“ (Domácí násilí, 2006)

1.2 Aktuální právní úprava domácího násilí v ČR

V současnosti je problém domácího násilí řešen jak v trestně právní oblasti, tak v občanskoprávní úpravě. V § 215 trestního zákona je zakotvena skutková podstata jednání povahy domácího násilí. Důležitým nástrojem policie a soudů v řešení těchto případů je vykázaní násilníka z domu či bytu na dobu určitou, nejdéle však na šest měsíců. Velkým přínosem současnosti je zahrnutí ustanovení věnovaných této problematice do obsahu soukromého práva. Nový občanský zákoník obsahuje § 751 a následná zvláštní ustanovení, která se týkají vztahů mezi manželi i jiných osob žijících v domácnosti. Hmotněprávní úprava domácího násilí v soukromoprávní rovině chyběla, a to nový občanský zákoník napravuje. Mezi

změny, které přinesl, patří právě vztažení § 751 a následných zvláštních ustanovení i k osobám žijícím v společné domácnosti. (Novotný a spol., 2014, s. 4)

Dne 1. 8. 2013 vstoupil v účinnost další významný právní institut, který přispěje k větší pomoci obětem trestných činů a to Zákon č.45/2013, Sb., o obětech trestných činů a novela trestního řádu. Mimo jiné zakotvuje kategorii „zvlášť zranitelná oběť, což je např. dítě, senior, oběť trestného činu proti lidské důstojnosti, zvlášť závažnou formou násilí či pohrůzkou násilí, jež se týká i domácího násilí“. Oběti zajišťuje zvláštní práva. Mezi těmito právy je ochrana před druhotnou viktimizací, to znamená, že oběti nebude možné klást otázky intimního charakteru, pokud nebudou přímo souviset s trestným činem, který byl na oběti spáchán. Oběť má také právo na výslech osobou stejného pohlaví, na doprovod důvěrníkem k výslechu, na odbornou pomoc, která může být pro zvlášť zranitelnou oběť bezplatná (dotace poskytne Ministerstvo spravedlnosti). Policie ČR a další orgány činné v trestním řízení budou mít za povinnost oběť o jejích právech opakovaně a srozumitelně informovat. Pomoc musí být poskytnuta i v případě zastavení trestního řízení. Náklady na finanční pomoc oběti bude stát vymáhat na pachateli trestného činu. Novela trestního řádu zavádí do trestního procesu zcela nový institut předběžných opatření. Trestní řád do současnosti nic takového neznal, předběžná opatření byla občanskoprávní záležitostí. V trestním řízení mají předběžná opatření nahrazovat vazbu obviněného. Do této doby bylo možné vazbu nahradit zárukou zájmového sdružení nebo důvěryhodné osoby, peněžitou zárukou (často nazývanou kaucí), písemným slibem obviněného nebo dohledem probačního úředníka. Od 1. srpna 2013 přibyla možnost právě předběžného opatření. Předběžným opatřením může být obviněnému uložen: *„zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky, zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí, zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě, zákaz vycestování do zahraničí, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti, zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky, zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, nebo zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti“*. (Zákony, 2013)

Po roce 1989 v České republice vzniklo mnoho nevládních organizací, které se věnovaly problematice domácího násilí, a 10 z nich v roce 2003 vyhlásilo kampaň proti domácímu násilí na ženách. Mezi tyto organizace patří například ROSA, Acorus, Poradna pro ženy v tísní, Ženy bez násilí a další. V červnu 2004 vstoupila v platnost novela trestního zákona, která rozšířila § 215 (týrání svěřené osoby), jenž se týkal především obětí v pachatelově péči nebo výchově. Byl zařazen § 215a – týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Dalším přínosem v této oblasti byl zákon č. 135/2006 Sb., který vstoupil v platnost od ledna 2007. Tímto zákonem se změnil zákon o Policii ČR, občanský soudní řád, trestní zákon a zákony o sociálním zabezpečení. (Conwayová, 2007, s. 78)

Řešením případů domácího – partnerského násilí se v našem státě zabývá Policie ČR, justiční orgány, zdravotnická zařízení, Orgán sociálně právní ochrany dětí, intervenční centra a neziskové organizace. Mezi neziskové organizace patří například občanské sdružení ROSA nebo Bílý kruh bezpečí. Jedním případem se zabývá více institucí, proto je důležitá mezioborová spolupráce.

Role policie je pro oběť domácího násilí zásadní, protože se většinou na policii obrátí jako první. Policie může zajistit relevantní informování ohrožené osoby o jejích právech, možnosti kompenzace majetkové a finanční újmy, její doprovod do zdravotnického zařízení, okamžité poskytnutí krizové intervence a psychologické pomoci, případně kontaktování a doporučení spolupráce s organizacemi pomáhajícími obětem domácího násilí. (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 133) Pro oběť domácího násilí může být nejtěžší se vymanit z nadvlády a převahy agresora, z důvodu toho, že má k němu většinou citové, příbuzenské i majetkové vazby. Velice důležitá je informovanost veřejnosti, jak postupovat v takových případech. Výhodou v získávání informací je možnost využití internetu. Značně důležitou podporou obětí domácího násilí je právě možnost soudního vykázání agresora ze společného bytu na dobu až půl roku. V této době má oběť možnost si rozmyslet a uspořádat plán, jak se postavit na vlastní nohy. Zákon o Policii České republiky z roku 2006 byl novelizován a v současnosti Policie ČR postupuje podle § 44-47 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Po vyhodnocení situace může použít institut vykázání a vydává pouze potvrzení o vykázání mimo režim správního řádu. Vykázání má povahu tzv. faktického úkonu a ne formálního.

Dalším orgánem, který zasahuje, je justice. Soudce v civilním řízení může rozhodnout o případném prodloužení vykázaní agresora ze společného obydlí na základě návrhu na vydání předběžného opatření ohroženou osobou nebo zasahuje v případě rozvodového řízení. V rámci trestního řízení rozhoduje o vině a potrestání násilné osoby. S těmito případy souvisí i rozhodování v opatrovnickém řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem nebo o styku dítěte s rodičem, který jej nebude mít v péči. (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 136-137) Po rozchodu partnerů je důležité řešení otázky styku násilného rodiče se svým dítětem. Na tuto věc existují mezi odborníky různé názory. Jedena strana zastává názor, že násilí v rodině nebylo přímo vedeno proti dítěti. Druhý pól představuje názor, že podle Světové zdravotnické organizace je dítě vyrůstající v rodině, kde existuje domácí násilí, totožnou obětí jako ten, proti komu násilí bylo bezprostředně směřováno. Dítě musí být před agresí chráněno a násilné klima není tím dobrým výchovným prostředím pro dítě.

Ve většině případů ohrožuje existence domácího násilí i děti, proto se na řešení těchto případů podílí také Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), jehož činnost se řídí novelou zákona 401/2012 Sb., o sociálně právní ochraně dětí z roku 2012 s účinností od 1. ledna 2013. Tento zákon upravuje problematiku ohlašování případů či pouze podezření na OSPOD a také povinnost OSPOD vyhledávat ohrožené rodiny a poskytovat jim poradenství a pomoc. (Zákony, 2013) Primárně pracuje s preventivními opatřeními. Jedná se především o metody individuální práce s rodinou, poradenství, zprostředkování psychologické a psychoterapeutické pomoci a krizové intervence. Sociální pracovníci poskytují obětem domácího násilí oporu a doprovází je na pouti ke změně své životní situace. Zúčastňují se trestně právních řízení na policii nebo zastupují děti před soudem, pokud se oběť domácího násilí rozhodne svou situaci řešit soudně.

Pomoc ohroženým jedincům poskytují také intervenční centra pro ohrožené osoby, která na základě rozhodnutí o vykázaní násilné osoby ze společného obydlí nebo zákazu vstupu do něj vydaného podle zvláštního předpisu nabízejí pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení opisu rozhodnutí policie o vykázaní. Ohrožená osoba se může obrátit na intervenční centrum i sama. Pracovní náplní pracovníků intervenčních center je také reagování na podněty osob nebo organizací. Poskytují ohroženým osobám psychologickou, právní a sociální podporu při řešení problému domácího násilí. Jedná se především o socioterapeutické činnosti prostřednictvím

poradenství, krizové intervence, psychologické a emocionální podpory, pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí. Konkrétně se jedná o poskytování právních a sociálně-právních informací, pomoc při sepisování a podávání právních návrhů, pomoc při jednání s úřady, poskytovateli jiných sociálních služeb. Činnost center se uskutečňuje formou ambulantní, terénní či pobytovou. Pobytové služby jsou poskytovány, pokud to umožňují technické a prostorové podmínky IC, jinak jsou pobyty zajišťovány za spolupráce s jinými institucemi, jako jsou azylové domy nebo ústavy sociální péče. Intervenční centra působí v krajských městech v České republice od 1. ledna 2007, patří mezi služby sociální prevence a jejich činnost je vymezena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (§ 60a). Spolupracují s Policií ČR i dalšími institucemi. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 143-147)

1.3 Ženy – oběti domácího násilí

V partnerství ženy a muže bývá zpravidla tím slabším jedincem právě žena a také se stává nejčastěji obětí domácího násilí. Tuto skutečnost potvrzuje řada výzkumů zahraničních i domácích (např. výzkumy STEM, 2001-2006). Nerovnost v postavení muže a ženy je mimo jiné i historicky podmíněna. V minulosti manžel přebíral sňatkem z poručnictví otce ženu včetně práva ovlivňovat její další výchovu, k čemuž patřily i fyzické tresty (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 74-75). Dalším vlivem na nerovné postavení muže a ženy ve společnosti je genderový aspekt socializace chlapců a dívek. Chlapci byli většinou vychovávaní k odolnosti, soutěživosti, překonávání překážek. Některé hry pro chlapce vykazovaly a vykazují známky agresivity. Dívky byly vychovávány spíše ke spolupráci a poslušnosti tak, aby pomáhaly ostatním a pečovaly o blízké. (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 30)

Obětí domácího násilí se může stát kterákoliv žena bez ohledu na věk, vzdělání, kulturní zázemí, ekonomický status nebo životní styl. Neplatí mýty, které ve společnosti stále přežívají. (Conwayová, 2007, s. 38) Není tedy pravdou, že by se oběťmi domácího násilí stávaly ženy submisivní, neprůbojné nebo nevzdělané. Rizikovým faktorem může být narušený vývoj v orientační rodině. Dítě vyrůstající v rodinném systému, jehož součástí je násilí, tyto negativní vzorce přejímá i pro budoucí život. Některé dívky si hledají agresivního partnera, jako byl jejich otec. (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 76-77, Buskotte, 2008, s. 17) V literatuře

se nejčastěji setkáváme s tvrzením, že týrané ženy mají nízkou sebeúctu, jsou přesvědčeny o tom, že si takové chování ze strany mužů zaslouží, často mají pocity viny. Typický portrét týrané ženy popsala Dobrzynska-Mesterhazy in Badura-Madej, 1999, s. 122 (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 92):

- Je materiálně závislá.
- Je podřízená a poslušná.
- Neudrhuje sociální kontakty.
- Omlouvá partnerovo chování.
- Je vystrašená.
- Trpí pocitem bezmoci a beznaděje.
- Myslí si, že situace nemá řešení.
- Má intenzivní pocity viny.
- Věří, že se partner zlepší a že ji bil naposledy.
- Stydí se říct, jak s ní partner zacházel.
- Má snahu použít sex jako pokus o upevnění vztahu.
- Je emocionálně závislá na partnerovi.

1.4 Muži jako oběti domácího násilí

Týrání žen je v naší společnosti častější, jak dokazují výzkumy a statistiky, ale přesto se mohou objevovat i případy týraných mužů. Policejní statistiky říkají, že z ohlášených případů domácího násilí jsou oběťmi muži v 10%. (Buskotte, 2008, s. 18) Naše společnost označuje muže jako silnější a mocnější, proto se většinou nepřipouští, že by mohli být také týráni partnerkou či partnerem. Z tohoto důvodu se také muži stydí přiznat, že jsou týráni. O mužích jako obětech se teprve začíná mluvit. Většina výzkumů a statistik se týká žen jako obětí domácího násilí. Je důležité zajistit, aby se i týraným mužům v naší společnosti dostávalo pomoci.

Výsledky šetření Projektu DYN (2005) uvedly rozdíly u žen a mužů jako jedinců ohrožených domácím násilím. Podle těchto výsledků muži ohrožení domácím násilím: Mají více možností opustit násilný vztah. V domácnosti se cítí bezpečně na rozdíl od žen. Rozdíly existují i ve formách domácího násilí, muži bývají vystaveni emocionálnímu násilí (nadávky, ponižování), využívání dětí (zamezování kontaktu, navádění dětí), hrozbám a zastrašování, z fyzického násilí je to spíše tahání za vlasy, házení věcí, kopání atd. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 97)

1.5 Charakteristika agresorů

Podle výzkumů je ve většině případů typickou násilnou osobou muž a žena osobou ohroženou. Násilí se častěji dopouštějí muži, kteří vyrostli v násilných domácnostech jako svědci nebo jako oběti. Dále to mohou být muži majetníci a žárliví, muži, kteří mají násilnické sklony a násilí je pro ně adekvátní způsob řešení problémů. Muži, kteří se cítí být nadřazeni ženám a stále ještě vyznávají tradiční hodnoty rozdělení genderových rolí, si myslí, že mají právo bít ženy. Další skupinou jsou muži, kteří mají nestandardní sexuální chování, vnímají sex jako akt moci. Mezi nebezpečnou skupinou agresorů patří muži, kteří mají dvojí tvář. Chvíli jsou oddaní, starostliví, to bývá většinou na veřejnosti před lidmi a chvíli se chovají agresivně, nenávistně a despoticky. Ohroženým osobám pak nikdo nevěří, že jsou oběťmi domácího násilí. (Hafen, Frandsen in Špatenková, 2011, s. 71)

Koho si zvolíme za životního partnera, záleží na nás, proto je důležité znát alespoň přibližně, jaký by partner neměl být a naopak. **Mezi varovné signály by mohlo patřit chování:** křik a nadávky, rozmrzelost, rozbíjení věcí, izolování ženy, nepřiznání omylu, popuzování dětí, kontrolování, ignorování domácích prací a péče o děti, vynucování sexu, shazování viny na partnerku. A jaké je chování správné: optimismus, konzistence, podpora partnerky, pozornost, důvěra, uznávání názoru partnerky, vycházení vstříc potřebám a přáním partnerky, respekt, podpora partnerky, zodpovědnost vůči rodině, zapojení se do domácích prací, zralost. (Špatenková, 2011, s. 75)

Problém žen jako násilných osob je stále ještě spíše neprozkoumaný. Odborná literatura většinou rozděluje násilné ženy na dvě roviny: na ženy útočící v sebeobraně a ženy, které partnera zabijí, protože jsou jím dlouhodobě týrány. Názor, že ženy útočí v sebeobraně, prosazovala Lambová (1991). Problémem žen, které zabily svého násilného partnera, se zabývala ve své studii Angely Brownová (1987). Násilí žen s jejich sebeobranou proti násilným mužům spojovala také Walkerová (1979). Někteří badatelé se s tímto názorem neztotožňují, protože jejich výzkumy ukazují, že fyzické napadení žen a mužů v partnerských vztazích je vyrovnané. Výzkum Stetse a Strause (1990) prokázal, že ve 42-45% případů zaútočila žena a ve 44-53% případů muž. K podobným výsledkům dospěl ve své longitudinální studii novomanželských párů O Lery a kol. (1989) a Moresová (1995), která se věnovala výzkumu populace mladých dospělých. Podle výzkumů se ženy

uchylují spíše ke slovnímu napadání a fyzickému násilí, kdy často používají zbraň. (Špatenková, 2011, s. 65-70) Výzkumem zaměřeným na násilí na mužích a seniorech se zabýval Buriánek, Kovařík (2005), kde charakterizovali násilné ženy: jsou žárlivé a omezují mužovu svobodu, zneužívají alkohol či drogy, projevují se agresivně i na veřejnosti, vyhrožují, používají nejrůznější formy psychického nátlaku. (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006)

1.6 Mýty o domácím násilí

Mezi lidmi stále ještě přetrvávají mylné názory o domácím násilí a jeho obětech. Je důležité, aby se o tomto problému mluvilo, a tím docházelo ke změně veřejného mínění na problematiku domácího týrání. Informovanost v této oblasti je důležitá hlavně mezi sociálními pracovníky, kteří pomáhají obětem domácího násilí. Mezi nejčastější předsudky patří:

- *„Stává se to jen málokdy a pouze u sociálně slabších a nevzdělaných osob.*
- *Muži za to většinou nemohou, jsou totiž velmi přepracovaní a je toho na ně moc.*
- *Za násilí páchané v opilosti násilník nemůže, protože alkoholismus je nemoc.*
- *Mohla přece něco udělat také žena, aby se situace takto nevyhrotila, a ne ho ještě provokovat.“ (Buskotte, 2008, s. 22)*

All Marrewa uvádí obecně rozšířené omyly - mýty: Některé ženy si o to říkají. Ti, kdo bijí své ženy, jsou chudí a nevzdělaní lidé nebo obojí. Jediným důvodem, proč žena zůstává s mužem, který ji týrá, je, že nemá dost peněz, aby od něho odešla. Domácí násilí je naprosto nepředvídatelné. Domácí násilí znamená podlitiny nebo monokly. (Marrewa, 2002, s. 177) Mýty a předsudky ovlivňují naše vnímání a tím ohrožují pozici osob ohrožených. Měli bychom se jich vyvarovat, abychom mohli pomoci ohroženým osobám a potažmo i násilníkům.

2 Znaky, formy, příčiny a důsledky domácího násilí

K tomu, abychom mohli zjistit, jestli u našich blízkých, známých či jiných osob dochází k domácímu násilí, potřebujeme znát určité skutečnosti, které budou přiblíženy v dalších kapitolách. Tyto znalosti jsou důležité pro pomáhající pracovníky, kteří pracují s rodinou. V některých rodinách může docházet k hlasitějším potyčkám, ale přesto nejde o domácí násilí. K němu dochází, pokud se jeden z partnerů snaží získat velkou převahu, moc a sílu nad druhým partnerem. Je velmi důležité, aby odborník (například sociální pracovník, případně pracovník PČR), který se setkává s klientem první, uměl rozpoznat, co se v rodině děje, a měl by se vyvarovat neuvážených úsudků z prvního dojmu.

Získávání informací o partnerském násilí je důležité i pro dospívající jedince z důvodu prevence. Aby byla prevence domácího násilí efektivní, musí se začít co nejdříve. Jedinci by se měli již od mládí učit rozpoznávat varující signály závažného, násilného vztahu, aby mohli pomoci nejen sobě, ale i ohroženým osobám ze svého okolí.

2.1 Znaky a specifika domácího násilí

Jedním z hlavních znaků domácího násilí je fakt, že se odehrává **za zavřenými dveřmi v soukromí**, kde by se měl člověk cítit v bezpečí. Agresori se před svým okolím chovají jako milí, společenští, pohodoví a veselí lidé a málokdo si je představuje jako despoty, kteří ubližují ženě nebo jiným blízkým. Proto je ztížena jakákoliv pomoc zvenku. O násilí se dlouhou dobu nemusí nikdo dozvědět, pokud se oběť nerozhodne světit se svým trápením. Mezi agresorem a obětí jsou **blízké nebo rodinné vztahy** a provázanost například přes společné děti, bydlení nebo majetek. To umožňuje útočnickovi držet oběť dlouho v šachu, protože má pocity bezmoci a závislosti. **Převaha moci i nerovné postavení agresora a oběti** je dalším znakem. V případech domácího násilí má útočník přesilu a týraný jedinec se cítí bezbranný, závislý na agresorovi.

Násilné jednání se většinou stupňuje a **probíhá v pravidelných fázích (cyklu)**. Takzvaný cyklus domácího násilí poprvé popsala v roce 1979 americká psychologka Lenore Walkerová (Walkerová in Špatenková, Ševčík, 2011, s. 52-55) specializující se právě na ženy, které mají zkušenost s domácím násilím. Později připustila, že muži také mohou být oběťmi domácího týrání. Identifikovala čtyři fáze

domácího násilí s diferencovanou délkou a časovým intervalem trvání, které se můžou s postupem času zkracovat. Každá z fází cyklu se vyznačuje charakteristickým chováním násilné osoby. Jedná se o fáze napětí, násilí, usmíření - líbáněk a klidu. Koncept cyklu domácích násilí je oblíbený zejména v USA.

V první **fázi napětí** se ohrožená osoba chová méně podřídově a vážně komunikace mezi partnery. Násilná osoba je podrážděná a nespokojená, tento přístup je pro ni nepřijatelný. Ohrožená osoba začne cítit strach a snaží se vyhovět, je úslušná a submisivní. V další fázi přichází **násilí**. Incidentsy mají povahu nejen psychického týrání, ale také fyzického násilí, které se může vyznačovat rozbíjením věcí, strkáním, pohlavky, pliváním, škrcením, atd. Oběť zažívá pocity úzkosti, strachu a bezmoci. Násilník si uvědomí, že by oběť mohla chtít vztah ukončit a nastává období **usmiřování a nových líbáněk**. Omlouvá se, slibuje, že se změní, dává najevo lásku a smutek. Oběť většinou slibům uvěří a snaží se vyjít vstříc, a tak zachovat vztah. Následuje **fáze klidu**, která může být považována za součást fáze líbáněk. Potom se vypětí začne stupňovat a vrcholí opět napětím a incidentem. Opakování těchto fází vytváří pravidelný cyklus. (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 52-55, Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 79) Cyklus může být pomalý nebo se může opakovat i vícekrát denně. Žena má největší chuť partnera opustit po incidentu, ale protože následuje fáze pokání a líbáněk, začne opět doufat, že se vše změní. Podle Conwayové (2007, s. 61) by měla žena opustit muže v době klidu – usmiřování.

Dle zprávy Americké zdravotnické asociace téměř jedna třetina ošetřených žen na pohotovosti má zranění, která jsou důsledkem domácích násilí. Podle těchto statistik představuje domácí týrání velice závažný problém. Pro mladé lidi je důležitá schopnost uvědomění si varovných známek v chování partnera, které můžou předvídat jeho budoucí násilné chování. Domácí týrání může mít různé podoby a probíhat v různé míře. Verbální nebo psychologické násilí není často tak zřejmé jako fyzické. **Všechno domácí násilí začíná slovními ataky**, které pomalu mohou a nemusejí přejít ve fyzické či jiné napadání. Verbálně týraná žena nebo muž se cítí zmatení a izolovaní. Týrající si své jednání nikdy nepřipouští a před známými a přáteli se chová slušně a vzorně. Mezi varovné signály slovního týrání, které by právě mladí lidé měli umět rozpoznat, patří opakování jednání:

- Hádky v konfliktních situacích.
- Zpochybňování vážnosti zranění nebo pocitů partnera.
- Odmítání rozhovoru či naslouchání.
- Urážky, nadávky.
- Svalování viny.
- Srážení sebedůvěry prostřednictvím hlášek jako: „Ty se to nikdy nenaučíš“, „tobě se to nikdy nepovede“.
- Vydávání příkazů.
- Iracionální hněv partnera.
- Zastrášování a obviňování. (Marrewa, 2002, s. 170-171)

Takovéto týrání na začátku vztahu může předvídat stupňování nebo následné fyzické či jiné týrání. Pokud partner nebo někdo jiný z blízkých potřebuje mít nad druhým kontrolu a ovládat ho, doporučuje autorka co nejčasnější ukončení vztahu. Varovnými signály kromě slovního napadání, které můžou předurčovat fyzické násilí, jsou:

- Partner již v minulosti někoho týral.
- Vyhrožování násilím.
- Ublíživání, strkání, omezování pohybu, drsné uchopení.
- Ovládání partnera.
- Jedinci týraní v dětství nebo děti z rodiny, kde bylo partnerské násilí.
- Nadměrná spotřeba alkoholu nebo drog. (Marrewa, 2002, s. 175)

2.2 Formy domácího násilí v kontextu dopadů na osobní svobodu a rozhodování oběti

Nelze stanovit, která forma násilí je horší, jestli fyzické týrání či psychické, které se hůře prokazuje. Po fyzickém týrání většinou zůstávají stopy na těle, hlavně hematomy, vytrhané vlasy nebo zlomené končetiny a další zjevné následky, které mohou vést k těžkým zraněním nebo až ke smrti. Po psychickém týrání zůstávají šrámy na duši, které se hojí velice těžko a pomalu. Psychické týrání dovede udělat z člověka trosku, která může trpět posttraumatickou stresovou poruchou mnoho let. Psychické i fyzické týrání může přivést oběť k úniku z této tíživé situace pomocí užívání látek způsobujících závislost. Ženy mívají sklony především k nadužíváním alkoholu. (Busotte, 2008, s. 17) To dává agresorovi ještě další možnost k získávání

převahy a síly nad obětí. Útočník poukazuje na to, že oběť neumí pečovat o dítě, neumí se starat o domácnost, snaží se ji přesvědčit o její neschopnosti a využít této situace ve svůj prospěch. Zastrahuje oběť například tím, že jí budou odebrány děti a nikdo jí nebude věřit.

Ve většině odborných publikací jsou popisovány čtyři základní formy násilí: fyzické, duševní, sexuální, ekonomické. Tyto formy se často prolínají. Buskotte (2008, s. 41-42) popisuje:

Fyzické násilí: Oběti fyzicky ubližuje, jedná se o různě nebezpečné druhy napadení a zneužívání, která se většinou stupňují. Můžou začínat „jen“ pohlavkem nebo fackou, dále kopáním, škrcením, napadením různými předměty a skončit pokusem o vraždu.

Psychické násilí: Může se vyskytovat samostatně, velmi často je předchůdcem fyzického násilí. Mnohdy je spjato s dalšími druhy násilí. Jedná se o ponižování, nadávky, omezování, zastrahování. Velmi častým projevem je snaha o izolování od rodiny a přátel.

Sexuální násilí: Má různé podoby, nejčastěji se jedná o vynucený a násilný sex. Také může jít o nucení k nepříjemným sexuálním praktikám. Tento druh násilí v partnerském vztahu je velice těžko prokazatelný.

Ekonomické násilí: Je směřováno většinou k ženám, skutečnost je dána tím, že ženy zůstávají doma s dětmi. Muž jí potom brání v nástupu do práce s přáním, aby se starala o děti a domácnost. Nebo může chodit do práce, ale o financích rozhoduje muž. Žena si musí říkat o peníze, dostává přiděly, nesmí tak o ničem rozhodovat. Tím získává muž nad ženou převahu.

Sociální násilí: Popisují Špatenková a Ševčík (2011, s. 50), zahrnuje využívání dětí a blízkých osob jako nástroj nátlaku na oběť, zákazy kontaktu s rodinou i přáteli, postupnou izolaci oběti. Násilná osoba může používat technik jako např. urážky členů rodiny a přátel, stěhování do míst, kde oběť nikoho nezná, zákazy a fyzické bránění opuštění domu a scházení se s lidmi. Toto násilí je možno zahrnovat i do psychického týrání. Násilník opět získává moc a převahu nad obětí, o což jde při každém druhu domácího násilí.

Conwayová (2007) vystihuje násilí fyzické, sexuální, ekonomické, izolaci, nátlak a výhrůžky, citové týrání, uplatňování mužských privilegií. Cílem týrání je moc a ovládání oběti. Mezi násilné fyzické jednání může být zahrnováno například fackování, bití, kousání, kopání, strkání, spoutání, ohrožování zbraní, pálení, nucení k čemukoliv. S fyzickým týráním souvisí i násilí sexuální. Násilníci často používají také týrání ekonomické, kdy upírají partnerovi peníze nebo mu zakazují pracovat. Izolace od rodiny a přátel partnera ještě více oslabuje. Nejhorším typem týrání Conwayová označuje citové, které většinou doprovází všechny formy. Může se projevovat nadáváním, kritizováním nebo zpochybňováním duševního zdraví oběti. Častým typem citového vydírání, který násilníci používají, je využívání dětí. Někteří muži zneužívají ještě stále zažitě rodově podmíněné stereotypy, že muž je živitel rodiny, práce se dělí na mužské a ženské, nebo že o všem rozhoduje muž.

2.3 Etiologie domácího násilí – jednofaktorové a multifaktorové teorie

První snahy o vysvětlení příčiny domácího násilí byly založeny na **jednofaktorových teoriích**. Mezi ně patřily teorie biologicko-genetické (hledaly příčinu v dědičnosti, instinktu a vlivu biodromálních procesů, jako je hladina serotoninu nebo testosteronu) a psychologické (příčina tkví v povahových zvláštěnostech násilné osoby). Freud vysvětloval příčiny domácího násilí na konceptu masochismu, podle něho masochista touží být trestán, a toto chování vychází ze selhání v řešení oidipovského komplexu. Ten vychází z nevědomého erotického tíhnutí syna k matce a dcery k otci, rodič stejného pohlaví je vnímán jako sok, který je nenáviděn i milován. Násilí je trestem za tuto touhu a ulevuje pocitům viny. Podle tohoto paradigmatu si ženy myslí, že si zaslouží trest, a podřizují se násilí. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 33) Teorie sociálního učení vysvětluje příčinu v transgeneračním přenosu vzorců násilného chování. (Halford, Sanders, Behrens, 2000 in Ševčík, Špatenková, 2011, s. 33) Sociálně psychologické teorie se zabývají dynamikou vztahu. Teorie rodinného systému se objevila v sedmdesátých letech 20. století, podle ní je násilí důsledek stresu v rodině. Situaci uvnitř i zvenčí rodiny posuzují pak teorie stresu. Sociologické teorie vnímají domácí násilí identicky s feministickými přístupy jako produkt typicky mužské společnosti, dále pak také ovlivňuje jeho nárůst tolerance násilí ve společnosti. Podle feministek může být příčinou domácího násilí to, že muži mají ve společnosti větší moc než ženy. Některé pozice stále ještě zastávají spíše muži než ženy. Žena s dětmi má znevýhodně

postavení a menší pracovní příležitosti, proto je pro ženu těžší z násilného vztahu odejít. (Conwayová, 2007, s. 51) Tyto teorie byly překonány, v současnosti je snaha pojímat problém domácího násilí komplexněji – multifaktorově a propojovat jednofaktorové přístupy.

V rámci **multifaktorového přístupu** je v literatuře velice uváděný model D. G. Duttona (1995, 1998). Pracuje se čtyřmi rovinami zdrojů a příčin domácího násilí:

Makrosystémová rovina – hledá příčiny domácího násilí ve společnosti z hlediska patriarchálního smýšlení společnosti, které se opírá o přesvědčení, že společnost musí být hierarchicky uspořádána s vůdčím postavením muže. Toto myšlení se projevuje ve spoustě mýtů spojených s domácím násilím. Násilí ve společnosti může podporovat násilné chování mužů. Stále nás obklopuje násilí v médiích, ve sportu, používání hraček jako napodobenin zbraní. Tvrdost a násilí mužů mohou být naučeným jednáním. (Conwayová, 2007, s. 49)

Ekosystémová rovina - představuje širší komunitu lidí, ve které se jedinec pohybuje. Tato rovina spojuje rodinu a makrosystém. Ke konkrétním faktorům z této oblasti patří například: nezaměstnanost, nedostatek financí, nižší vzdělanostní úroveň. Vyšší postavení partnerky, vyšší vzdělání může v muži vzbuzovat pocit méněcennosti. Pokud je muž neúspěšný nebo nezaměstnaný, také může situaci řešit agresí. Životní situace ale nemůžou být příčinou násilného chování. (Conwayová, 2007, s. 51-52)

Mikrosystémová rovina - je rovina, v níž některé okolnosti a situace mohou vyvolat domácí násilí. K rizikům patří fakt, že se události odehrávají za zavřenými dveřmi, a tím je ztížena možnost sociální kontroly. Také skutečnost, že se partneři dobře znají a dovedou odhadnout chování druhého.

Ontogenetická rovina – vnímá příčiny domácího násilí v individuálních charakteristikách zúčastněných osob a zkoumá jejich vzájemné interakce. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 36-37) Partnerské násilí negativně ovlivňuje všechny členy rodiny. Děti všech věkových skupin žijící v takových rodinách jsou nepřímo oběťmi násilí. Výzkumy ukazují, že přítomnost dítěte při násilném chování rodičů je rizikovým faktorem při predikci násilného chování v budoucím partnerském vztahu.

Podle výzkumů byli násilníci také sami často tělesně trestáni. (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 76-77) Dětem, které žijí v násilném prostředí, připadá takové chování normální. Nemusí být ale pravidlem, že bude chlapec, který žil v násilném prostředí, také násilníkem. Nebo že si dívka bude hledat násilné partnery. (Conwayová, 2007, s. 49)

Násilní muži mají víc psychopatologických rysů typu poruch osobnosti, například alkoholismus, nízké sebevědomí, nižší verbální schopnosti, než mají manželky. (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 77) Alkohol může být jednou z příčin domácího násilí, protože díky němu agresor ztrácí zábrany a probouzí se skryté násilné sklony. Conwayová (2007, s. 48) uvádí, že podle studie odborného periodika *British Medical Journal* má 74 agresorů ze sta problémy s alkoholem. Americké studie říkají, že 36-52% mužů bijících ženy zároveň pije alkohol.

Osobnost a charakter agresora mohou být příčinou násilného chování. Podle výzkumů má mnoho agresorů tyto vlastnosti: nízké sebevědomí, pocit neschopnosti a nedocení, víru ve stereotypní rozdělení rolí mužů a žen, žárlivost, sklon vinit ze svých činů jiné, neschopnost vyrovnat se se stresovou situací, nepřípravenost nést důsledky za své násilné chování. **Pokud se vlastnosti spojí s jinými faktory, mohou osvětlit násilné chování určitého muže, popřípadě ženy.** (Conwayová, 2007, s. 52-53)

2.4 Důsledky domácího násilí

Domácí násilí má devastující účinky na psychické i fyzické zdraví ohroženého jedince. Oběti jsou zraňovány fyzicky, psychicky i sexuálně člověkem, kterému důvěřovaly. U dlouhodobě týraných osob dochází k syndromu týrané osoby. Tento syndrom popsala poprvé Walkerová v roce 1979-1984 původně jako syndrom týrané ženy. „*Syndrom týrané osoby je definován jako soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, jež vedou ke snížené schopnosti daného jedince efektivně reagovat na prožívané násilí. Tento syndrom se skládá z poměrně bohaté mozaiky různých projevů.*“ (Ševčík, 2011, s. 42-43) Nyní budou v tomto kontextu představeny následující kategorie.

Symptomy posttraumatické stresové poruchy – symptomy u týraných osob jsou znovuprožívání traumatických situací (flashback), poruchy spánku, ataky úzkosti, poruchy příjmu potravy, disociace (odcizení se od vlastního těla, pohled na sebe

zvnějšku). (Levine, 2002, Rothschild, 2007). Emocionálně jsou jedinci vysílení. Trpí úzkostmi, strachem, depresemi.

Naučená bezmocnost – nastává po nezdařených pokusech vyřešit nějak situaci. Jedinec se naučí „přežívat“. Tuto teorii formulovala na základě své psychologické praxe Lenore Walkerová (1979). (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 27)

Sebezničující zvládací strategie – jedinci se uchylují k užívání alkoholu, drog nebo se můžou pokusit o sebevraždu či vraždu partnera. Tyto reakce se objevují u dlouhotrvajícího týrání. Nabývají podobu popírání viny útočníka, minimalizace násilí, bagatelizace následků, popírání viktimizace a odmítání možnosti pomoci. (Ševčík, 2011, s. 43-45)

„Násilí je jako plížící se had, jako nebezpečný jed, který se vám dostává pod kůži... Nejdříve vám naruší sebevědomí a pak docílí toho, že si sebe přestanete vážit úplně.“ (Buskotte, 2008, s. 77)

Vrátíme-li se zpět k multifaktorovému přístupu k tématu domácího násilí, především pak k ontogenetické rovině, musíme se pozastavit zejména nad vzájemnou interakcí všech zúčastněných při probíhajícími domácím násilí a upozornit znovu na skutečnost, že domácí násilí ovlivňuje všechny členy rodiny. Na tomto místě chceme zdůraznit děti jakožto sekundární oběti a násilné chování rodičů jako prediktor takového chování v budoucím partnerském vztahu. Stejně tak považujeme za zásadní a zároveň varovné výše zmíněné důsledky domácího násilí pro oběť, vyskytující se často v podobě závažných klinických symptomů. Nejen z těchto důvodů je nezbytné preventivní působení v rámci rodiny a školy na současné dospívající, a to například ve smyslu předávání objektivních informací. Za nosné možno považovat diskuse nad vztahem dospívajících k domácímu násilí, jejich hodnocení tohoto fenoménu, zjišťování subjektivních předpokladů chování při případném setkání s domácím násilím, možnostmi pomoci, které jsou k dispozici atd. Předpokládáme, že pakliže se v rámci skupiny bude hovořit o výše zmíněném, může to být impulz pro dítě, které je přímo v rámci své rodiny konfrontováno s domácím násilím, k tomu, aby akceptovalo objektivní informace a mohlo například vyhledat pomoc pro sebe. Tato funkce je zásadní v případě, že dítě vyrůstá jako sekundární oběť domácího násilí a násilné chování vnímá jako reálné, bez možnosti se mu bránit. Zároveň zde

vnímáme sílu vrstevnické skupiny, kdy se v období dospívání stávají vrstevníci navzájem významnými druhými (ve smyslu odklonu od rodičů jako významných druhých) a do značné míry mohou být motivem změny či modifikace postoje dospívajícího jedince. Zakládají také první partnerské vztahy. Právě v tomto období také krystalizují první náznaky či varovné signály domácího násilí, které leckdy nejsou potenciaální obětí rozpoznány a postupně v partnerském vztahu gradují. Následující text přinese informace o zmíněném období ve vztahu k postojům i tématu domácího násilí.

3 Období dospívání

Vágnerová rozděluje období dospívání na pubescenci (11. až 15. rok) a adolescenci (od 15 do 20 let). V době pubescence dochází ke komplexní přeměně všech složek osobnosti. S. Freud nazval toto období genitálním stádiem. Období adolescence se vyznačuje hledáním identity a pracovním uplatněním. (Vágnerová, 2000, s. 209-297) V kapitole je uvedeno rozdělení období adolescence podle Macka a její vývojové úkoly, kterými si každý jedinec musí projít. V nelehkém období dospívání jsou adolescenti ovlivněni různými skutečnostmi a vlivy - například rodinou, vrstevníky, médii, prostředím sociálním či přírodním. Pro potřeby této práce je jako výchozí zvolena diferenciacce dle Macka. Nadále bude v textu pracováno s termínem adolescence, pro dospívající a dospívání je taktéž v následujícím textu považován jako zastřešující termín adolescence.

3.1 Období adolescence a problémy s ní spojené

Slovo adolescence znamená v překladu dorůstat, dospívat, mohutnět. Časové vymezení tohoto období uvádějí autoři odlišně. Je považováno za přechod z dětství do dospělosti a končí dovršením fyzického a duševního dozrávání. V této práci je pozornost věnována dospívání jedinců ve věku od 11 do 15 let.

Časná adolescence (10-13 let) – dominují pubertální změny, začíná fyzické i duševní dozrávání. Objevují se druhotné pohlavní znaky a zvýšený zájem o opačné pohlaví. Může to být období prvních osobních zkušeností s partnerskými vztahy.

Střední adolescence (14-16 let) – je obdobím hledání osobní identity (jedinečnosti a autentičnosti). Dospívající se snaží odlišovat oblékáním, poslechem hudby nebo

mluvou. Je nasnadě, že například na diskotékách, zábavách a společenských setkáních se adolescenti setkávají s vrstevníky opačného pohlaví a vznikají první partnerské vztahy. Z touhy mít někoho blízkého a být milován můžou jedinci přehlížet první varovné signály násilí, jako je například přílišná žárlivost a snaha o kontrolu nad partnerem.

Pozdní adolescence (17-20 let) – většina dospívajících ukončuje vzdělání, hledá pracovní uplatnění a uvažuje o svých plánech a cílech do budoucna. (Macek, 2003, s. 35-36) Je to etapa, kdy se jedinec připravuje na svoji profesi, případně zahajuje profesní dráhu. V partnerském vztahu již může vstoupit do svazku manželského, protože dosahuje plnoletosti. Častým omylem jedinců bývá víra, že se partnerovo chování po svatbě či příchodem dítěte může změnit.

Období dospívání je pro jedince velice náročné, hledá smysl života, své postavení ve společnosti, utváří si své životní názory a postoje. Může si připadat ztracený nebo neúspěšný, a proto je důležité posilování zdravého sebevědomí, aby si jedinec vážil sám sebe a tím i ostatních. Do jisté míry, zejména pak v raných fázích vývoje jedince, jsou konstrukce sebepojetí (a tím i sebevědomí) zásadně účastní rodiče, jakožto první významní druzí. Zdravé sebevědomí se vytváří tehdy, když jsou ve správný čas a správnou měrou naplňovány základní vývojové potřeby dětí, je rozvíjen jejich potenciál atd. Rodičovské osoby tvoří základní komponentu pozdějšího zdravého sebevědomí, které je prvním krokem k tomu, aby si dospívající nenechal ubližovat.

3.2 Vývojové úkoly adolescence

Na jedince vždy působí biologické, psychologické a sociální faktory. Před každým stojí v období adolescence vývojové úkoly, kterým se musí přizpůsobit. Záškodná uvádí čtyři hlavní úkoly vývoje v adolescenci:

1. separace od primární rodiny,
2. dosažení dospělé sexuality,
3. získání pracovní a sociální kompetence,
4. dosažení osobní identity.

Separace od primární rodiny – jedinec si buduje vlastní autonomii a přestává být závislým. V některých případech dochází k odmítání rodičovských norem a hodnot, jindy zase podřízení se rodičům. Toto období bývá těžké nejen pro adolescenty, ale i pro jejich rodiče. Unáhlené uzavírání partnerských svazků může být pojato jako rebelie k požadavkům rodičů a vymanění se z vlivu orientační rodiny.

Dosažení dospělé sexuality – akceptování své fyzické struktury a schopnosti intimity a lásky.

Získání pracovní a sociální kompetence – zvládnutí studijních úkolů, výběr povolání a příprava. Podstatné je získání jistoty o ekonomické nezávislosti a dosažení sociálně zodpovědného chování.

Dosažení osobní identity – osobní identita je složkou sebehodnocení a vyplývá z psychosomatické a sociální identity. Adolescent si uvědomuje své kladné a záporné stránky. Tento proces může vést k nejistotě a malé sebedůvěře. (Zášková, 1998, s. 9-10)

Výše zmíněné úkoly mohou přinášet potvrzení sebe sama, harmonii v oblasti sebepojetí, ale za nepříznivých podmínek nebo za nepříznivého vyřešení těchto úkolů může docházet k různým obtížím. V souladu s cílem práce zmíníme zejména sklony k tomu, že si jedinec může nechávat ubližovat a dovoluje partnerovi získávání převahy a moci nad ním.

3.3 Životní styl adolescentů

Dalo by se říci, že životní styl je způsob, jakým žijeme. Na životní styl jedince má vliv jeho věk, genetické dispozice a přírodní a sociální prostředí, ve kterém žije. Způsob života má vliv hlavně na zdraví člověka. Pro celkové zdraví je důležitá správná výživa, vhodné trávení volného času a hlavně dodržování správných zásad a návyků. Tyto návyky adolescentů může ovlivnit hlavně rodina a škola. (Machová, Hamanová, 2002, s. 12-18)

Životní styl ovlivňuje i období, ve kterém žijeme. Dospívající v dnešní době mají odlišné zkušenosti od předchozích generací. Svobodu názorů a postojů, možnost kvalitního vzdělání nebo cestování do zahraničí vnímají současní mladí lidé jako běžnou součást svého životního stylu. Tyto výhody byly ještě na počátku devadesátých let přijímány mladými lidmi jako nové příležitosti. Vysoká míra

individuální svobodné volby je však také doprovázena vyšší mírou osobní a sociální nejistoty. Životní styl současného člověka je významně ovlivněn hromadnými sdělovacími prostředky. Využívání masmédií je neoddelitelnou součástí života člověka v práci i ve volném čase. (Macek, 2003, s. 116)

4 Postoje v období adolescence

Dospívání je obdobím sociálního zrání, v němž si jedinec vytváří základní výbavu postojů. „Podle Krech, Crutchfield a Ballachey (1968) je postoj relativně trvalá soustava pozitivních nebo negativních hodnocení, emocionálního cítění a tendencí chování k objektu nebo proti objektům postoje.“ (Krech, Crutchfield, Ballachey in Lašek, 2003, s. 48) V odborné literatuře Lašek (2003, s. 51-52) nebo Nakonečný (1999, s. 135) uvádějí tři složky postoje, jimiž jsou složka kognitivní, emotivní a behaviorální.

1. Kognitivní složka – postoj v sobě implicitně obsahuje poznání předmětu postoje. (Týká se názorů, informací a myšlenek, které osoba má o objektu postoje.)

Pokud se toto téma týká partnerského násilí, jde o náhled, porozumění a informace, které mají adolescenti o této problematice – sem možno zařadit varovné signály násilného chování, znaky a formy násilného chování, příčiny násilného chování, možnosti pomoci. Zdroje informací o partnerském násilí, které dospívající jedinci využívají, budou zjišťovány prostřednictvím průzkumného šetření na druhém stupni třech základních škol.

2. Emotivní složka – postoj je spojen s emocemi a jejich intenzitou.

Směrem k partnerskému násilí jde o vztah adolescentů – co pro ně partnerský vztah znamená, co jim dává, co jim bere, jak ho vnímají. Emotivní složce postoje bude také v průzkumné části věnována pozornost a bude směřována k vztahu respondentů k projevům žárlivosti. Tyto projevy se dají považovat za první náznaky budoucího násilného vztahu, proto je důležité, aby je dospívající jedinci dokázali rozpoznat.

3. Behaviorální složka – jedinec má na základě postoje určitým způsobem jednat. V užším slova smyslu jde o seberegulační funkci sebepojetí. (Blatný, Plháková, 2003)

S ohledem na cíl práce možno brát v úvahu zkušenosti adolescentů s partnery. Jde především o zkušenosti osobní, v rovině chování a jednání s partnery.

Jak známo, nejdůležitější složkou, která může změnit jindy relativně konzistentní postoj, je právě složka afektivní, emocionální. Tedy vztah k partnerskému násilí bude pravděpodobně zodpovědný za změnu náhledu a potažmo chování.

Utváření postojů je součástí sociálního zrání. Postoje mohou být utvářeny prostřednictvím vlastního vnitřního procesu jedince a akceptací hotového postoje od jedinců či skupiny. (Sak, 2000, s. 37-42) V procesu uspokojování potřeb se utvářejí příznivé a negativní postoje. Vytvářením postojů se jedinec může přidružovat k určitým sociálním skupinám. Primární skupinou, která působí na jeho postoje, je rodina. V období dospívání nahrazuje rodinu skupina vrstevnická. Adolescenti se identifikují se skupinami referenčními. Členstvím ve skupině se vytváří sociální identita. (Lašek, 2003, s. 52) S postoji jsou úzce spjaty hodnoty. Při osvojování hodnotového systému dochází k interakci mezi společností a jedincem. Jedinec přebírá část hodnotového systému společnosti do svého hodnotového systému a část vytváří na základě svých osobních zkušeností. (Sak, 2000, s. 37-42)

Macek uvádí výzkum, který se zabýval subjektivním pocitem pohody operacionalizovaným jako spokojenost s vlastním životem a celkovým sebehodnocením. Kognitivní dimenze tohoto pocitu je často charakterizována jako životní spokojenost. Další složkou pocitu pohody je akceptace životní reality a vlastní životní pozice, souvisí s mírou celkového pozitivního emočního nastavení. Třetí složku celkového pocitu ze sebe tvoří míra nepříjemných pocitů ze sebe samého. Právě v období adolescence může mít jedinec současně pozitivní i negativní pocity z vlastního života a vlastního já. (Macek, 2003, s. 107)

Utváření žebříčku hodnot a životních postojů patří k vývojovým úkolům adolescence. Již malé dítě a později adolescent se učí rozlišovat a oceňovat, co je dobré a co je špatné v rovině subjektivní z hlediska vlastní zkušenosti a v rovině

společensko – normativní. (Nakonečný, 1999, s. 143) Uznávané hodnoty jedince jsou podstatnou součástí jeho osobní a sociální identity. V období adolescence dochází k zvýšené sebereflexi jedince, vnímání vlastního já a tím i k sebehodnocení a vytváření sebesystému, který se skládá ze sebestrojnosti a sebeobrazů. (Macek, 2003, s. 61-64)

Prvním činitelem, který může ovlivnit postoje dítěte, je rodina. Důležitá je komunikace v rodině, rodičovský zájem o problémy dětí i naslouchání a respektování jejich názorů. V první řadě může jedinec přejímat postoje od rodičů nebo sourozenců, se kterými tráví nejvíce času. V období dospívání však, jak bylo zmíněno výše v textu, narůstá vliv vrstevnické skupiny. (Macek, 2003, s. 67-96)

4.1 Možnosti ovlivnění postojů rodinou a školou

Již bylo zmíněno, že primární skupinou, která má vliv na postoje dospívajícího, je rodina. Jak tvrdí Lašek, rodina je první a nejbližší sociální skupinou, která může jedince ovlivnit. Vytvářejí se v ní první identifikační vzorce a postoje dětí. V období dospívání se těžiště významu pro jedince přesouvá směrem k vrstevníkům. (Lašek, 2003, s. 52, Lašek, Loudová, 2013, s. 9-13) Jedince a jeho postoje v období dětství a dospívání může tedy nejvíce ovlivnit rodina, škola a vrstevníci.

Vliv rodiny

Rodina je základní jednotkou lidské společnosti. Je primárním socializačním faktorem, který má vliv na biologický, psychický a sociální vývoj jedince. U malých dětí je důležité uspokojování základních psychických potřeb, hlavně potřeby bezpečí, lásky, podnětů, vlastní identity a otevřené budoucnosti. Rodiče působí na děti již od narození tím, jak se sami chovají. Vychovávají svým příkladem, aniž by si to vlastně uvědomovali. Děti pozorují, jak se k sobě rodiče chovají. Rodina je také první a nejbližší sociální skupinou, která může ovlivnit vytváření postojů dětí.

Rodina, která svým dětem zabezpečuje základní životní potřeby, ale také poskytuje emocionální a citovou podporu, prezentuje vzorce správného chování a jednání, které se slučují s morálními a etickými hodnotami společnosti, je nejlepší prevencí před násilím. Děti všech věkových skupin žijící v rodinách, kde docházelo k domácímu násilí v různých formách, jsou nepřímo oběťmi násilí a trpí pocity

nejistoty a strachu. Výzkumy ukazují, že přítomnost dítěte při násilném chování rodičů je rizikovým faktorem při predikci násilného chování v budoucím partnerském vztahu. Podle výzkumů byli násilníci také sami často tělesně trestáni. (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 76-77, Buskotte, 2008, s. 137-139) Dětem, které žijí v násilném prostředí, připadá takové chování normální. Násilí vede jen k dalšímu násilí. Bylo prokázáno, že chlapci, kteří byli oběťmi násilí, budou mít v dospělosti sklony k agresivitě. Dívky, které se v dětství setkaly s násilím, si často vyberou agresivního muže. Z těchto důvodů je tedy nutné dítě před násilím chránit.

Jak již bylo zmíněno, ve většině případů jsou násilnými osobami muži, ti také mají větší sklony ke kriminalitě. Je vědecky prokázáno, že sklony k násilí nejsou dědičné, ale jsou způsobeny nesprávnou výchovou. (Buskotte, 2008, s. 143-144) Je tedy dobré již od dětství chlapcům vštěpovat, že mužnost neznamená nadřazenost a povýšenost nad ženami a dětmi, ale právě respekt, pozornost, galantnost a ohleduplnost jsou těmi pravými vlastnostmi muže.

Činnost školy v kontextu prevence domácího násilí

Škola je sekundárním socializačním faktorem působícím na jedince. Škola by měla formovat negativní postoje dětí k domácímu násilí a působit na všechny složky (kognitivní, emoční a konativní), učit zdravému životnímu stylu, tvorbě hodnotového žebříčku, vhodné seberealizaci a umění zvládání zátěžových situací. K sociálním dovednostem získaným žáky základních škol by měla patřit schopnost rozpoznat domácí násilí a znát způsoby pomoci.

Jak vidno výše, úloha školy je v tomto ohledu zásadní, na pedagogy jsou kladeny vysoké nároky. Otázkou pro odbornou diskuzi stále zůstává, jaké jsou dobré limity požadavků směrem k učitelům, od kterých se v současné době očekává nepřehlédnutelný edukační a didaktický výkon, působení směrem ke zvyšování klíčových kompetencí a mnohé jiné.

Vhodnými činiteli v této oblasti by mohli být sociální pedagogové na základních školách. Sociální pedagog může vzhledem k teoretickému backgroundu a praktickému zázemí a dovednostem vytvořit či se s metodikem prevence spolupodílet na tvorbě kvalitních preventivních programů, zajistit institucionální spolupráci atd.

Nejprve bude obecně představena preventivní činnost školy. Prevence je rozdělována na specifickou a nespecifickou. Nespecifická se zaměřuje na výchovu ke zdravému životnímu stylu, na rozvoj osobnosti, rozvíjení zájmů a nadání. Tedy na činnosti, které snižují nebezpečí vzniku rizikového chování. Zaměřuje se na výchovu jedinců k efektivnímu trávení volného času. Specifická prevence se zabývá předcházením a omezováním výskytu konkrétního rizikového chování u dětí a mládeže.

Rozlišujeme prevenci primární, sekundární a terciární. **Primární prevence** spočívá v zabránění vzniku rizikového chování a patologických jevů. Rizikové chování je takové chování, jímž jedinec může ohrožovat své zdraví nebo zdraví ostatních. V případě prevence vzniku domácího násilí jde o snížení výskytu těchto případů v populaci. Účinnou prevencí by měl být uvážlivý výběr životního partnera, budování dobrého rodinného zázemí, dobrá informovanost o tom, co je ve vztahu takzvaně normální. V případě dospívajících jedinců je důležité utváření zdravého sebevědomí a sebeúcty. Podle Špatenové (2011, s. 152) mají hlavní význam v této souvislosti především: dobré vztahy v orientační rodině (dobrý vzor); kvalitní příbuzenské či přátelské vztahy; práce na sobě ve smyslu budování sebeúcty, sebedůvěry a sebehodnoty; genderově korektní výchova jako prevence osvojení si či ukotvení tradičního rozdělení mužských a ženských rolí; dobře obsahově vedená a nastavená výuka rodinné, sexuální a občanské výchovy; edukační program center primární prevence nebo jiných institucí. **Sekundární prevence** má za úkol působit cíleně na rizikové skupiny. Zaměřuje se na včasnou identifikaci problému, v našem případě partnerského násilí, a soustřeďuje se na intervenci s cílem zamezit zhoršování situace či předejít komplikacím. Jedná se především o vyhledávání rizikových domácností a včasné rozpoznání tohoto jevu. Mezi časně indikátory partnerského násilí patří: komunikační problémy v rodině; predisponované rodinné pozadí; přítomnost vzájemně působících stresorů. (Špatenová, 2011, s. 152) Sekundární prevence může mít podobu krizové intervence, poradenství nebo terapie. **Terciární prevence** se věnuje zmírňování následků již vzniklých sociálně patologických jevů. Zaměřuje se na návrat osob zasažených partnerským násilím (ohrožených, násilných jedinců i dětí – svědků domácího násilí) do normálního kvalitního života. Zahnuje sociální rehabilitaci, reedukaci, resocializační činnosti a komplexní péči včetně ubytování, sociálních služeb i sociálních dávek. Podle

Čírtkové, (2001) in Ševčík, Špatenová (2011, s. 154) prevence a intervence garantovaná státem musí reflektovat tři základní body: informovanost; ochranu oběti; konfrontaci pachatele s oficiální reakcí, jež je založena především na tolerování domácího násilí. Velmi účinný, podpůrný systém představují svépomocné aktivity, oběti domácího násilí mohou sdílet svůj problém s lidmi, kteří si prožili něco podobného. Důležité jsou i resocializační a reedukační programy pro násilné osoby, které v naší republice nejsou ještě dostatečně rozšířeny.

Základní školy mají povinnost zabývat se prevencí sociálně patologických jevů, proto vypracovávají Minimální preventivní programy (MPP). Školy se většinou věnují primární prevenci, se kterou je vhodné podle průzkumů začínat od šesté třídy druhého stupně a provázet děti až do deváté třídy. Podle Krause (2008, s. 150-151) patří mezi základní zásady preventivního působení na školách:

- Princip systémovosti – veškeré aktivity musí tvořit provázaný systém. V souladu by měla působit škola, rodina a další výchovná zařízení, instituce a také média.
- Princip systematičnosti – působení musí být průběžné a dlouhodobé, jednorázové akce nebývají úspěšné.
- Princip komplexnosti – komplexnost bývá chápána jako vzájemná provázanost prevence primární, sekundární, terciární, specifické i nespecifické a zahrnující veškeré věkové kategorie. Z jiného zorného úhlu vidíme pojem komplexnosti jako působení na všechny složky osobnosti (na kognitivní, emotivní a konativní). Ke správnému působení na složku emotivní, která může nejvíce ovlivnit naše postoje a chování, slouží názorné aktivizační metody. Takovou metodou může být například metoda práce s textem, kdy si adolescenti přečtou příběh a potom hledají varovné signály závadného vztahu nebo mají popsat formy násilí v příběhu a navrhnout aktérce (aktérovi) nějaké řešení. Aktivizační metodou může být i metoda inscenační, při které si žáci připraví scénky různých situací, jež mohou nastat v partnerském vztahu.

Školní preventivní program

Je součástí vzdělávacího plánu, který vychází z rámcového vzdělávacího programu a ze školní strategie primární prevence. Definiuje dlouhodobé a krátkodobé cíle. Hlavním cílem je vytvoření a udržení optimálního sociálního klimatu ve škole. Dílčími úkoly je vést žáky k osvojení základních ochranných kompetencí, kterými jsou dle doporučení MŠMT:

- *„zvysování sociální kompetence – rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomění si důsledků jednání*
- *posilování komunikačních dovedností – zvyšování schopnosti řešit problémy, konflikty, adekvátní reakce na stres, neúspěch, kritiku*
- *vytváření pozitivního sociálního klimatu – pocitu důvěry, bez nadměrného tlaku na výkon, zařazení do skupiny, práce ve skupině vrstevníků, vytvoření atmosféry pohody a klidu, bez strachu a nejistoty*
- *formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám – pěstování právního vědomí, mravních a morálních hodnot, humanistické postoje apod.“ (MŠMT, 2001)*

Pokud žáci získají všechny tyto kompetence, měli by být schopni rozpoznat varovné signály závadného vztahu. Budou umět bránit nejen sebe, ale i své blízké před násilím. Jedině sebevědomý a vyrovnaný jedinec, který si váží sám sebe a tím i ostatních, je schopen čelit zátěžovým nebo krizovým situacím.

Školní metodik prevence jako koordinátor realizace MPP

Školní metodik prevence je zodpovědný za realizaci primární prevence, která je povinností každé školy. Koordinuje realizaci Minimálního preventivního programu na školách a školských zařízeních. Participuje na stálém vzdělávání pracovníků školy v oblasti drogové prevence a opatřeních při výskytu sociálně patologických jevů ve škole či ve školském zařízení. Zabezpečuje autoevaluaci procesu a výsledků MPP a spolupracuje s okresním metodikem preventivních činností. (MŠMT, 2009)

Minimální preventivní program (MPP) zpracovává školní metodik prevence vždy na příslušný školní rok. Patří k povinné dokumentaci školy. Metodický pokyn

pro tvorbu MPP vychází z „Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.“ Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy představuje aktivity ve všech oblastech prevence: drogových závislostí, alkoholismu a kouření, kriminality a delikvence, virtuálních drog (počítače, televize a video), patologického hráčství, záškoláctví, šikanování, vandalismu aj. forem násilného chování, xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu. MPP by měl vycházet z aktuální situace školy a specifikace regionu. (MŠMT, 2009)

Sociální pedagog

V České republice zatím podle zákona funkce sociálního pedagoga na školách neexistuje. Podstatou působení sociálního pedagoga na základní škole by mělo být vyhledávání ohrožených dětí v prostředí, kde tráví nejvíc času. Důležité je získat si důvěru hlavně žáků a také pedagogů a rodičů. Rizikovní jedinci na sebe můžou upozornit změnou chování nebo zhoršením prospěchu. Úkolem sociálního pedagoga je vytvořit kontaktní místo poradce pro děti přímo ve škole a současně spolupracovat s pedagogy a s rodiči dětí.

„Sociální pedagogové jako pracovníci stojící mimo školní hierarchii mohou představovat spojující článek mezi školou, rodiči a dalšími institucemi včetně oddělení péče o rodinu a děti i oddělení sociální prevence a sociálně právní ochrany dětí.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 96)

5 Průzkumné šetření

Průzkum byl uskutečněn na třech základních školách Kutnohorska. Týká se postoje žáků k problematice partnerského násilí. Teoretická východiska pro takto cílený výzkum poskytly úvodní kapitoly. Zjišťuje míru informovanosti žáků, jejich osobní zkušenosti a vztah k problematice partnerského násilí prostřednictvím kvantitativního průzkumného šetření vedeného metodou dotazníků. Výsledky jsou zpracovány částečně statisticky a z části pomocí grafů. Kvantitativní šetření je doplněno kvalitativní metodou polostrukturovaných rozhovorů se sedmi dívkami a sedmi chlapci z devátých tříd. Interview je zaměřeno na vnímání a hodnocení

žárlivosti partnera. Pro tuto část byla stanovena **VO ve znění: Jak vnímají respondenti žárlivost partnera?**

5.1 Průzkumné cíle a stanovení hypotéz

Cílem průzkumného šetření práce je zjistit, jak nahlíží žáci základní školy na partnerské násilí. Dílčími cíli v rovině kvantitativního šetření je ověření zdrojů informovanosti žáků druhého stupně základní školy o partnerském násilí, jejich osobních zkušeností a vztahu k partnerskému násilí. Dalším cílem je pak porovnání výsledků dotazníkového šetření a potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz. Tři hypotézy budou ověřeny statisticky.

Výzkumný problém byl ve vztahu k cíli stanoven jako **domácí násilí z pohledu dospívajících.**

5.2 Stanovení a operacionalizace hypotéz

H1: Získávání informací o partnerském násilí ve škole je determinováno věkem dospívajícího jedince.

Tato hypotéza byla stanovena na základě prostudování Minimálního preventivního programu na rok 2014-2015 vypracovaného školním metodikem prevence ZŠ dle zákona MŠMT, dále pak i na základě obecně dané platnosti vyplývající z povinnosti školy vypracovat MPP a rovněž se věnovat prevenci. MPP má rozdělena témata dle tříd, to znamená dle věku žáků. Součástí chodu školy je i zařazení besed, interaktivních programů, které slouží jednak k zvyšování informovanosti a zároveň mají preventivní potenciál. **Hypotéza bude ověřena statisticky. Bude stanovena nulová a alternativní hypotéza. Doplněna bude VO1 a VO2.**

VO1 Jaké jsou zdroje informací respondentů o partnerském násilí ve vztahu k věkové kategorii?

VO2 Při jakých školních aktivitách dostávají respondenti informace o partnerském násilí?

Výzkumné otázky mají za úkol zjistit, jestli se mění zdroje informací o partnerském násilí během dospívání respondentů a při jakých školních aktivitách získávají žáci tyto informace. Tyto změny mohou pramenit právě z vývojových

úkolů například odpoutání se od rodiny (Zášková, 1998, s. 9-10) a také narůstajícího vlivu vrstevnické skupiny v tomto životním období.

H2 Pokud by byli respondenti poprvé fyzicky napadeni ze strany partnera, nějak by tento problém řešili.

Hypotéza byla stanovena na základě výsledků výzkumu STEM 2006 – 95% respondentů by 1. napadení ze strany partnera nějak řešilo. **Hypotéza bude potvrzena tehdy, pokud počet respondentů, kteří by první fyzické napadení ze strany partnera nějak řešili, dosáhne alespoň 95% z celkového počtu respondentů ze základních škol. K hypotéze bude stanovena VO3.**

VO3 Jak by respondenti řešili, ve vztahu k pohlaví, první vážnější fyzické napadení ze strany partnera?

H3 Rozpoznání varovných signálů závadného vztahu je determinováno pohlavím dospívajícího jedince.

Daná hypotéza byla stanovena na základě teorie, že zpravidla tím slabším jedincem v partnerství bývá právě žena a také se stává nejčastěji obětí domácího násilí. Tuto skutečnost potvrzuje řada výzkumů zahraničních i domácích (např. výzkumy STEM, 2001-2006). Nerovnost v postavení muže a ženy je mimo jiné i historicky podmíněna. V minulosti přebíral muž sňatkem vládu nad ženou včetně oprávnění mít vliv na její další výchovu, k čemuž patřily i fyzické tresty (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 74-75). Dalším vlivem na nerovné postavení muže a ženy ve společnosti je genderový aspekt socializace chlapců a dívek. Chlapci byli většinou vychováni k odolnosti, soutěživosti, překonávání překážek. Některé hry pro chlapce vykazovaly a stále ještě vykazují známky agresivity. Dívky byly vychovávány spíše k poslušnosti tak, aby pomáhaly ostatním a pečovaly o blízké. (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 30) **Hypotéza bude ověřena statisticky. Bude stanovena nulová a alternativní hypotéza.**

H4 Vnímání žárlivosti jako důkazu lásky je determinováno pohlavím.

Hypotéza číslo 4 byla stanovena na základě výsledků průzkumného šetření v DP (Bendlová, 2013), ve které je uvedeno, že dívky vnímají projevy žárlivosti ze

strany partnera jako důkaz lásky. **Hypotéza bude ověřena statisticky. Bude stanovena nulová a alternativní hypotéza.**

5.3 Použité metody sběru dat

V práci je použit kvantitativní a kvalitativní typ průzkumu. Metoda dotazníku je využita pro kvantitativní část průzkumu. Respondenty v této části jsou žáci 2. stupně základní školy. Podle Buriánka, Kovaříka, Zimmelové, Švestkové, (2006, s. 15) jsou sociální studie považovány za spolehlivější zdroj kvantitativních dat o partnerském násilí než statistiky a klinická data. Klinická data nejsou reprezentativní a postihují většinou jen nejzávažnější případy. Oficiální statistiky se omezují pouze na případy nahlášené na policii či jiné instituci. Výzkumná šetření mají také své nevýhody, které představuje potřeba rozsáhlého vzorku respondentů k zachycení nepříliš častých jevů a vysoká citlivost tématu. (Gelles, 2003 in Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 15) Kvantitativní šetření je doplněno kvalitativním, za využití metody polostrukturovaného rozhovoru. Je doplněním k dotazníkům pro dodržení zásady triangulace¹.

5.3.1 Metoda dotazníku

Metoda dotazníku je nejvíce používanou metodou získávání údajů. Její výhodou je získání velkého množství údajů za relativně krátký čas. Použití dotazníků má bohužel také několik nevýhod, jsou jimi například nespolehlivost v návratnosti dotazníků, špatné pochopení otázky nebo uvedení nepravdivých informací. Proto se výsledky dotazníků nedají považovat za zcela objektivní. (Gavora, 2000, s. 99-108) S těmito limity bylo počítáno, některé bylo možno eliminovat (například níže zmíněná návratnost dotazníků), jiné přetrvaly částečně (špatné pochopení otázky bylo zmírněno obecným vysvětlením), jiné zůstaly zcela (subjektivní zkreslení odpovědi, ale i subjektivní vnímání reality našimi respondenty).

Tato metoda byla zvolena právě pro svou výhodu v zajištění získání velkého množství údajů v krátkém čase. Také proto, že zvolené téma je pro většinu respondentů intimní a lépe se cítili v anonymitě. V rámci dodržení etických zásad výzkumu byli respondenti pravdivě informováni o tom, jak budou získaná data využita. Dále byli před vyplňováním dotazníků ujištěni, že nedojde ke zneužití jejich

¹ Triangulace – kombinace různých metod, výzkumů, různých zkoumaných skupin nebo osob, různých lokálních a časových okolností a teoretických perspektiv, jež se uplatňují při zkoumání určitého jevu.

informací, a byli požádáni, aby odpovídali pravdivě. K nenavrácení dotazníků nemohlo dojít, protože byly rozdány v rámci vyučovací hodiny a po vyplnění opět shromážděny.

Na třech základních školách Kutnohorska bylo rozdáno 378 dotazníků (viz příloha A). Jednáno bylo vždy s ředitelem školy, který pověřil rozdávaním dotazníků učitele většinou občanské nebo rodinné výchovy. Jako první byly rozdány respondentům v prosinci 2014 na jedné základní škole, kde se uskutečnil pilotní průzkum. Dotazníky byly rozdány v rámci vyučovací hodiny, takže byly všechny vráceny. Otázky byly respondentům vysvětleny učitelem, který je rozdával. K úpravám dotazníku po uskutečnění pilotního průzkumu nedošlo. Vedení školy, na které se uskutečnil pilotní průzkum, má zájem o konečné výsledky průzkumného šetření. Na ostatních dvou školách byl proveden průzkum v lednu 2015, ředitelé těchto škol zájem o výsledky neprojevali. Respondenty byli všichni žáci druhého stupně, tedy žáci šestých, sedmých, osmých a devátých tříd. **Dotazník pro žáky obsahoval 10 otázek:** 4 otázky uzavřené (č. 2, 6, 7, 9) a 6 otázek polouzavřených (č. 1, 3, 4, 5, 8, 10). Otázky v dotazníku musí být jasné a srozumitelné hlavně v případě dětských respondentů. Podle stupně otevřenosti se otázky rozlišují na uzavřené, polouzavřené a otevřené. Uzavřená otázka neposkytuje respondentovi mnoho možností, pokládáme ji, když chceme zjistit jen základní informace. Otázka polouzavřená nabízí odpovědi a ještě žádá vysvětlení nebo obsahuje otevřenou možnost - „jiné“. Otevřená otázka dává respondentovi možnost odpovědět dle vlastní volby. (Gavora, 2000, s. 99-104)

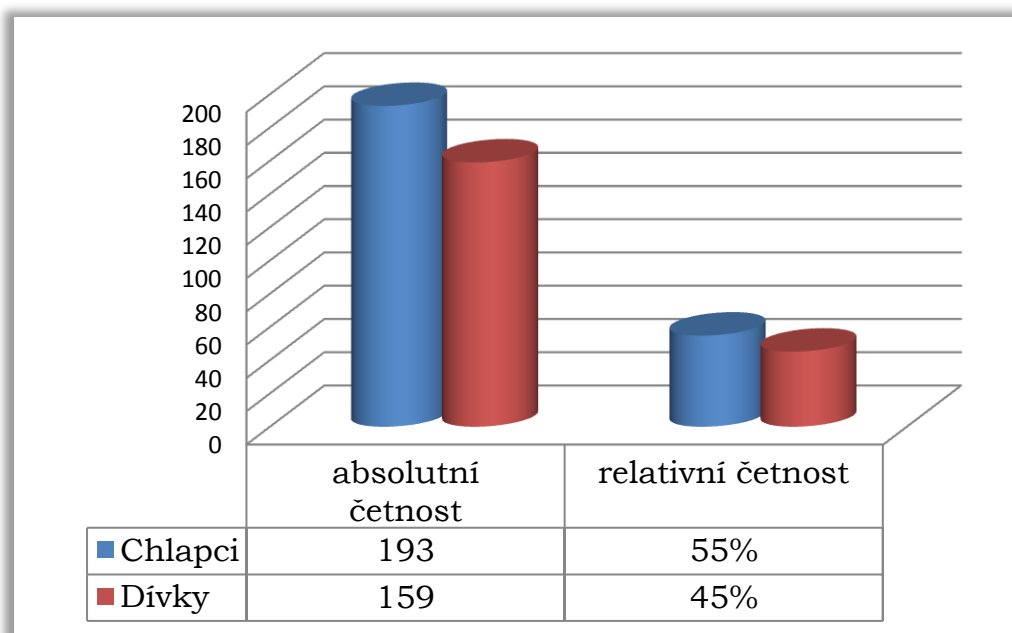
5.3.2 Metoda rozhovoru

Rozhovory mohou být volné, jejichž struktura není předem dána, nebo strukturované s pevně danou skladbou otázek. Střední cestou mezi těmito dvěma způsoby je rozhovor polostrukturovaný, kdy má tazající připravenou určitou osnovu dotazování. Při dotazování se tázanému nepředkládají předem určené formulace odpovědí. Výhodami rozhovoru jsou: svoboda dotazovaného vyjevit své názory a pohledy na problematiku, dotazovaný může navrhnout různé vztahy a souvislosti, také lze přezkoušet, jestli dotazovaný rozumí otázkám. Při rozhovoru je důležité věnovat pozornost prolomení případné psychické bariéry na začátku, zajistit souhlas se záznamem a neodbyt závěr rozhovoru a loučení. Rozhovor, na rozdíl od dotazníku, může mít i intervenční charakter. (Hendl, 2005, s. 164-169)

Metoda interview je zvolena jako doplňující. Rozhovory byly uskutečněny se sedmi chlapci a sedmi dívkami z deváté třídy. Jména respondentů byla s ohledem na ochranu osobních dat a údajů a z důvodu zachování anonymity změněna. Před realizací byl zajištěn souhlas zákonných zástupců (příloha C). Respondenti odpovídali na předem připravené otázky, doplněné dalšími dle situace. Jde tedy o polostrukturovaný rozhovor. Téma rozhovoru je věnováno především oblasti vnímání žárlivosti v partnerském vztahu. Rozhovory se uskutečňovaly ve volné třídě, respondentům bylo vysvětleno téma rozhovoru. Pro uvolnění a navození přátelské atmosféry byly na začátku kladeny otázky spíše mimo téma průzkumu, například na zájmy a momentální náladu, kamarády atd. K navození příjemné atmosféry bylo připraveno pro respondenty menší občerstvení. Rozhovory byly uskutečňovány s žáky, kteří vyplňovali dotazníky kvantitativního průzkumného šetření, tím bylo ověřeno, jestli respondenti rozumí otázkám partnerského násilí, jestli mají nějakou představu o žárlivosti mezi partnery a jak ji vnímají. Intervenční charakter by mohl mít z hlediska toho, že si dospívající jedinci uvědomí, co je žárlivost, a začnou o ní přemýšlet. Odpovědi na otázky byly zapisovány do záznamových archů (viz příloha B).

5.4 Průzkumný soubor kvantitativního a kvalitativního šetření

Průzkumný soubor kvantitativního šetření je tvořen žáky druhého stupně třech základních škol Kutnohorska. Dvě základní školy se nacházejí na vesnici a jedna ve městě. V průzkumném šetření budou porovnáváni chlapci a dívky a respondenti z hlediska věkové kategorie podle tříd. Rozdělení respondentů dle pohlaví je uvedeno v grafu číslo 1. Chlapců bylo celkem 193 a děvčat bylo celkem 159. Pro uskutečnění rozhovorů bylo vybráno sedm chlapců a sedm děvčat z deváté třídy, kteří byli ochotni odpovídat na otázky týkající se projevu žárlivosti v partnerském vztahu. Jednalo se tedy většinou o patnáctileté respondenty, kteří by již mohli mít nějaké zkušenosti s partnerským vztahem.



Graf č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví.

5.5 Vyhodnocení kvantitativního průzkumného šetření

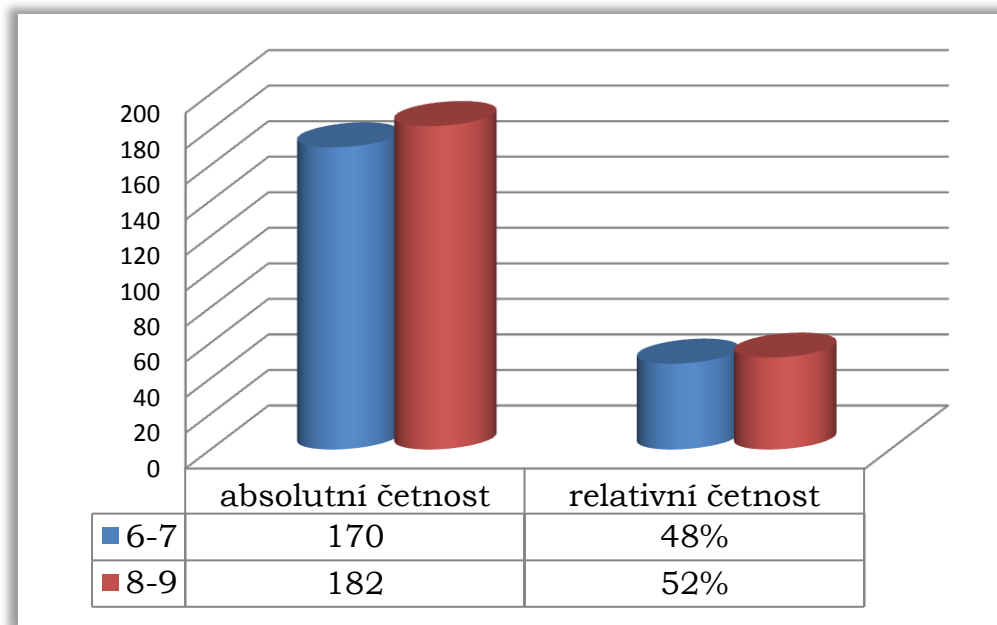
Kvantitativní šetření bylo vedeno metodou dotazníku, v němž je 10 otázek. Stanoveny byly 4 hypotézy a 3 výzkumné otázky. Výsledky jsou zpracovány v tabulkách nebo znázorněny v grafech. Týkají se informovanosti žáků druhého stupně základních škol o partnerském násilí, jejich osobních zkušeností a vztahu k partnerskému násilí.

5.5.1 Informovanost

Jedním z dílčích cílů práce je zjištění informovanosti žáků druhého stupně základní školy. Informovanost dospívajících jedinců o problematice partnerského násilí je důležitá, aby byli schopni rozpoznat případné první signály takového jednání ze strany partnera, aby měli přehled o pomáhajících institucích, o právní úpravě této problematiky a byli schopni v případě nebezpečí pomoci sobě nebo ohrožené osobě ze svojí blízkosti. K informovanosti žáků se vztahuje hypotéza číslo 1, VO1 a VO2. Ověřují je v dotazníku (příloha A) položky číslo 4, 5 a 6. Pro ověření hypotézy jsou stěžejní otázky číslo 5 a 6.

H1 Získávání informací o partnerském násilí ve škole při výuce nebo při akcích pořádaných školou je determinováno věkem dospívajícího jedince.

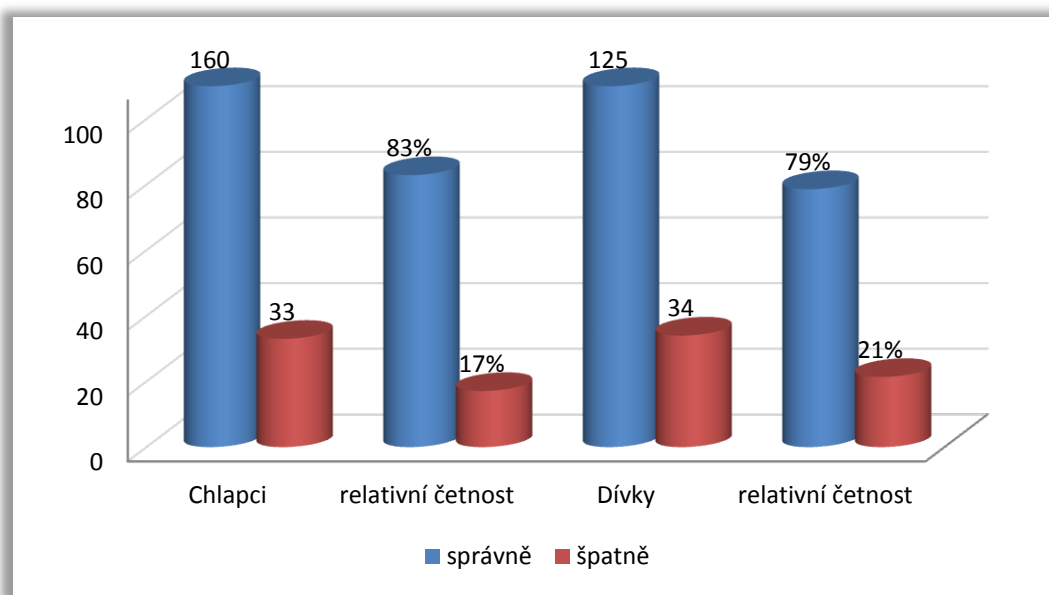
K hypotéze číslo 1 se vztahují otázky 5 a 6 v dotazníku (příloha A) a údaje o věku respondentů. Tato hypotéza bude statisticky testována a ověřena závislost mezi věkem a získáváním informací o partnerském násilí ze školy. Rozdělení respondentů podle věku v rámci jednotlivých tříd je uvedeno v grafu číslo 2. Byla stanovena nulová a alternativní hypotéza.



Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle věku.

Otázka číslo 1: Co si představuješ pod pojmem domácí násilí mezi partnery? (můžeš zakroužkovat jednu nebo více variant)

První otázka v dotazníku byla informativní pro zjištění, jaký mají respondenti přehled o formách partnerského násilí a jak chápou domácí násilí, co si pod ním představují – jestli se domnívají, že domácí násilí znamená výskyt pouze všech forem najednou nebo stačí, aby docházelo k jedné formě násilí. Je polouzavřená, respondenti měli na výběr z pěti možností: fyzické, psychické, sexuální, pouze kombinace všech předchozích forem domácího násilí, také jiné formy domácího násilí (vypiš). Mohli zakroužkovat více možností a měli možnost vypsání jiné další formy domácího násilí. Za správnou odpověď je považována jakákoliv kromě odpovědi: d) pouze všechny formy. Špatně odpovědělo 17% chlapců a 21% dívek. Dalo by se říci, že většina respondentů tedy chápe danou problematiku správně. Výsledky jsou znázorněny v grafu číslo 3.



Graf č. 3: Otázka č. 1 – porovnání správných a špatných odpovědí.

H1° Mezi věkem respondentů a získáváním informací o partnerském násilí ve škole při výuce nebo při akcích pořádaných školou není žádná statisticky významná závislost.

H1^A Mezi věkem respondentů a získáváním informací o partnerském násilí ve škole při výuce nebo při akcích pořádaných školou je statisticky významná závislost.

Otázka číslo 5: Dostáváš ve škole při výuce v rámci jednotlivých předmětů dostatek informací o partnerském násilí?

Pro výpočty bylo stanoveno testové kritérium - Test dobré shody pro čtyřpolní tabulku na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria bylo vycházeno z údajů v tabulce č. 1.

Byla vypočítána hodnota testového kritéria $\chi^2 = 2,687$ a následně porovnána s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného kritéria $\chi^2 0,01 (1) = 6,635$ bylo zřejmé, že vypočítaná hodnota $\chi^2 (2,687)$ je menší než kritická (6,635), a proto je zamítnuta **H^A** a **přijata H^o** na hladině významnosti **0,01**.

Tabulka č. 1: Vliv věku dospívajícího jedince na získávání informací o partnerském násilí ze školy v rámci jednotlivých předmětů.

otázka č. 5	třídy 6+7	relativní četnost	třídy 8+9	relativní četnost
a) ano a spíše ano	88	52%	110	60%
b) spíše ne a ne	82	48%	72	40%
celkem	170	100%	182	100%

Otázka číslo 6: Získal (a) jsi informace o partnerském násilí při akcích pořádaných školou (např. projektové dny, přednášky přizvaných odborníků)?

Pro výpočty bylo stanoveno testové kritérium - Test dobré shody pro čtyřpolní tabulku na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria bylo vycházeno z údajů v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Vliv věku dospívajícího jedince na získávání informací o partnerském násilí při akcích pořádaných školou.

otázka č. 6	třídy 6+7	relativní četnost	třídy 8+9	relativní četnost
a) ano a spíše ano	64	38%	90	49%
b) spíše ne a ne	106	62%	92	51%
celkem	170	100%	182	100%

Byla vypočítána hodnota testového kritéria $\chi^2 = 4,976$ a následně porovnána s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného kritéria $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$ bylo zřejmé, že vypočítaná hodnota $\chi^2 (4,976)$ je menší než kritická (6,635), a proto je zamítnuta H^A a přijata H^0 na hladině významnosti 0,01.

Závěr k H1: Podle zjištěných údajů neovlivňuje věk dospívajícího jedince získávání informací o partnerském násilí ze školy. **Proto je hypotéza číslo 1 odmítnuta.**

VO1 Jaké jsou zdroje informací respondentů o partnerském násilí ve vztahu k věkové kategorii?

VO1 sytí otázka číslo 4 a demografický údaj o třídě, kterou žáci navštěvují. Respondenti jsou rozděleni na žáky 6. 7. a 8. 9. tříd z důvodu toho, že MPP má dle tříd rozdělena témata. Také s tím, jak žáci dospívají, mění i své priority a upřednostňují různé zdroje pro získávání informací.

Otázka číslo 4: Odkud získáváš nejvíce informací o partnerském násilí?

Otázka je polouzavřená, respondenti měli na výběr z pěti možností: rodina, škola, kamarádi, spolužáci, média. Mohli zakroužkovat jen jednu možnost, další variantou bylo vypsání jiného vlastního zdroje informací o partnerském násilí. Nejvíce informací o partnerském násilí získávají respondenti podle výsledků průzkumného šetření z médií, je to 45% respondentů z 6. a 7. tříd a 59% respondentů z 8. a 9. tříd. Škola je jako zdroj informací na druhém místě a rodina na třetím. Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 3.

Tabulka č. 3: Zdroje informací o partnerském násilí.

otázka č. 4	třídy 6+7	relativní četnost	třídy 8+9	relativní četnost
a) rodina	29	17%	9	5%
b) škola	51	30%	50	27%
c) kamarádi	8	5%	6	3%
d) spolužáci	2	1%	4	2%
e) média	76	45%	108	59%
f) jiné	4	2%	5	3%
celkem	170	100%	182	100%

VO2: Při jakých školních aktivitách dostávají respondenti informace o partnerském násilí?

VO2 sytí otázka číslo 5 a 6 a demografický údaj o třídě, kterou žáci navštěvují. Respondenti jsou rozděleni na žáky 6. 7. a 8. 9. tříd z důvodu toho, že MPP má dle tříd rozdělena témata. Také s tím, jak žáci dospívají, mění i své priority a upřednostňují různé zdroje pro získávání informací.

Otázka číslo 5: Dostáváš ve škole při výuce v rámci jednotlivých předmětů dostatek informací o partnerském násilí?

Otázka je polouzavřená, žáci mohli zakroužkovat jen jednu odpověď ze čtyř možností: ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne, a ještě měli prostor pro vypsání předmětů, ve kterých dostávají informace o partnerském násilí. Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 4. Informace ve škole při výuce v rámci jednotlivých předmětů získává 52% respondentů z 6. a 7. tříd a 60% respondentů z 8. a 9. tříd. Jako předměty, ve kterých se žáci dozívají o partnerském násilí, uváděli nejčastěji občanskou výchovu a výchovu ke zdraví.

Tabulka č. 4: Získávání informací o partnerském násilí v rámci jednotlivých předmětů ve škole.

otázka č. 5	třídy 6+7	relativní četnost	třídy 8+9	relativní četnost
a) ano a spíše ano	88	52%	110	60%
b) spíše ne a ne	82	48%	72	40%
celkem	170	100%	182	100%

Otázka číslo 6: Získal (a) jsi informace o partnerském násilí při akcích pořádaných školou (např. projektové dny, přednášky prizvaných odborníků)?

U této otázky mohli respondenti zakroužkovat jen jednu odpověď, je uzavřená a měli na výběr ze čtyř možností: ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne. Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 5. Informace o partnerském násilí při akcích pořádaných školou, kterými jsou například projektové dny nebo přednášky odborníků, získává 38% respondentů z 6. a 7. tříd a 49% respondentů z 8. a 9. tříd.

Tabulka č. 5: Získávání informací o partnerském násilí při akcích pořádaných školou.

otázka č. 6	třídy 6+7	relativní četnost	třídy 8+9	relativní četnost
a) ano a spíše ano	64	38%	90	49%
b) spíše ne a ne	106	62%	92	51%
celkem	170	100%	182	100%

5.5.2 Zkušenost

Předpokladem je, že ve věkovém období, kterým se tato práce zabývá, většina respondentů ještě nemá osobní zkušenosti s dlouhodobým partnerským vztahem, tedy i s partnerským násilím. Proto je na tomto místě zjišťováno, jak by se respondenti zachovali při prvním fyzickém napadení a zda jsou schopni rozpoznat varovné signály závadného vztahu. Tyto skutečnosti zjišťují hypotézy 2 a 3.

Hypotéza 3 bude statisticky testována.

H2 Pokud by byli respondenti poprvé fyzicky napadeni ze strany partnera, nějak by tento problém řešili.

K hypotéze číslo 2 se vztahují otázky 7 a 8 v dotazníku (příloha A). Ověřují, jestli by respondenti nějak řešili první fyzické napadení ze strany partnera či partnerky. Hypotéza bude potvrzena tehdy, pokud počet respondentů, kteří by první fyzické napadení ze strany partnera nějak řešili, dosáhne alespoň 95% z celkového počtu respondentů ze základních škol. Pro ověření této hypotézy byla stanovena výzkumná otázka číslo 3.

VO3: Řešili by respondenti, ve vztahu k pohlaví, první fyzické napadení ze strany partnera? VO3 sytí otázka číslo 7 a 8 a demografický údaj o pohlaví respondentů.

Otázka číslo 7: Pokud bys byl(a) poprvé fyzicky napaden(a) partnerem/partnerkou, řešil(a) bys tento problém nějak?

U této otázky mohli respondenti zakroužkovat jen jednu odpověď, je uzavřená a měli na výběr ze čtyř možností: ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne.

Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 6. První fyzické napadení ze strany partnera by nějak řešilo 82% chlapců a 92% dívek.

Tabulka č. 6: Řešení prvního fyzického napadení ze strany partnera/partnerky.

otázka č. 7	chlapci	relativní četnost	dívky	relativní četnost
a) ano a spíše ano	160	83%	147	92%
b) spíše ne a ne	33	17%	12	8%
celkem	193	100%	159	100%

Otázka číslo 8: Jak by se podle Tebe měla zachovat oběť partnerského násilí při prvním fyzickém napadení ze strany partnera nebo partnerky? (zakroužkuj jednu variantu)

U otázky mohli respondenti zakroužkovat jednu odpověď, je uzavřená a měli na výběr z možností: přejít to a nijak to neřešit, svěřit se důvěryhodnému člověku, vyhledat pomoc odborníků, obrátit se na policii, odejít od násilníka na nějakou dobu, vypsát jiný návrh. Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 7. Za pasivní odpověď je považována za a) přejít to a nijak to neřešit, všechny další odpovědi jsou považovány za aktivní a řešení. První fyzické napadení ze strany partnera nebo partnerky by řešilo 98% chlapců a 99% dívek, neřešilo by 2% chlapců a 1% dívek.

Tabulka č. 7: Řešení prvního fyzického napadení ze strany partnera/partnerky.

otázka č. 8	chlapci	relativní četnost	dívky	relativní četnost
neřeší	3	2%	2	1%
řeší	190	98%	157	99%
celkem	193	100,0%	159	100%

Závěr k H2: Podle zjištěných údajů u stěžejní otázky by 98% chlapců a 99% dívek nějak řešilo první fyzické napadení ze strany partnera nebo partnerky. **Proto je hypotéza číslo 2 přijata za platnou.**

H3 Rozpoznání varovných signálů závadného vztahu je determinováno pohlavím dospívajícího jedince.

K hypotéze číslo 3 se vztahují otázky 2 a 3 v dotazníku (příloha A), přičemž otázka číslo 3 a demografický údaj o pohlaví je stěžejní. Otázka číslo 2 je doplňující, slouží k porovnání subjektivně předpokládaných znalostí o varovných signálech závadného vztahu a realitě... Tato hypotéza bude statisticky testována a ověřena závislost mezi pohlavím a rozpoznáním varovných signálů závadného vztahu. Byla stanovena nulová a alternativní hypotéza.

H3° Mezi pohlavím respondentů a rozpoznáním varovných signálů závadného vztahu není žádná statisticky významná závislost.

H3^A Mezi pohlavím respondentů a rozpoznáním varovných signálů je statisticky významná závislost.

Otázka číslo 2: Rozpoznáš ve vztahu s partnerem/partnerkou varovné signály závadného vztahu?

U této otázky mohli respondenti zakroužkovat jen jednu odpověď, je uzavřená a měli na výběr ze čtyř možností: ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne. Otázka číslo 2 bude sloužit pouze k porovnání subjektivně předpokládaných znalostí o varovných signálech závadného vztahu a realitě. Tedy je vnímána jako doplňující k H3. Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 8.

Tabulka č. 8: Vliv pohlaví dospívajícího jedince na rozpoznání varovných signálů závadného vztahu.

otázka č. 2	chlapci	relativní četnost	dívky	relativní četnost
a) ano a spíše ano	148	77%	104	65%
b) spíše ne a ne	45	23%	55	35%
celkem	193	100%	159	100%

Chlapci předpokládali, že rozpoznají varovné signály závadného vztahu v 77% a podle průzkumu skutečně rozpoznalo tyto signály 26% chlapců. 65% dívek

si myslelo, že rozpozná varovné signály závadného vztahu a 40% je skutečně rozpoznalo. Dívky tedy lépe odhadly svoje schopnosti.

Otázka číslo 3: Co si představuješ pod pojmem varovné signály závadného vztahu? (zakroužkuj 7 možností, které jsou podle Tebe správné)

Otázka je polouzavřená, respondenti měli na výběr ze čtrnácti možností a měli zakroužkovat 7 správných možností. Mezi variantami odpovědi bylo 7 variant správných a 7 špatných. Správné možnosti byly: slovní napadání (urážky, nadávky, zastrasování, příkazy), odmítání rozhovoru či naslouchání, projevy žárlivosti, partner v minulosti někomu ubližoval, drsné uchopení, omezování pohybu, strkání, partner byl v dětství týrán nebo pochází z rodiny, kde bylo partnerské násilí, partner nadměrně užívá alkohol nebo drogy. Za dobrou odpověď bylo považováno zakroužkování maximálně jedné špatné a minimálně šesti dobrých možností.

Bylo stanoveno testové kritérium - Test dobré shody pro čtyřpolní tabulku na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria bylo vycházeno z údajů v tabulce č. 9.

Tabulka č. 9: Vliv pohlaví dospívajícího jedince na rozpoznání varovných signálů závadného vztahu.

otázka č. 3	chlapci	relativní četnost	dívky	relativní četnost
rozpoznají	51	26%	64	40%
nerozpoznají	142	74%	95	60%
celkem	193	100,0%	159	100%

Byla vypočítána hodnota testového kritéria $\chi^2 = 7,576$ a následně porovnána s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného kritéria $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$ bylo zřejmé, že vypočítaná hodnota $\chi^2 (7,576)$ je větší než kritická (6,635), a proto je zamítnuta H^0 a přijata H^A na hladině významnosti 0,01.

Závěr k H3: Podle zjištěných údajů u stěžejní otázky k hypotéze ovlivňuje pohlaví dospívajícího jedince rozpoznání varovných signálů závadného vztahu. **Proto je hypotéza číslo 3 přijata za platnou.**

5.5.3 Vztah žáků k partnerskému násilí

Vztah respondentů k projevům žárlivosti, jež se dají považovat za první projevy a náznaky budoucího násilného vztahu, je zjišťován hypotézou 4. **Hypotéza bude statisticky testována.**

H4 Vnímání žárlivosti jako důkazu lásky je determinováno pohlavím.

K hypotéze číslo 4 se vztahují otázky 9 a 10 v dotazníku (příloha A), přičemž otázka číslo 9 je stěžejní a otázka číslo 10 je doplňující. Tato hypotéza bude statisticky testována a ověřena závislost mezi pohlavím a vnímáním žárlivosti jako důkazu lásky. Byla stanovena nulová a alternativní hypotéza.

H4° Mezi pohlavím a vnímáním žárlivosti není žádná statisticky významná závislost.

H4^A Mezi pohlavím a vnímáním žárlivosti je statisticky významná závislost.

Otázka číslo 9: Vnímáš žárlivost partnera/partnerky jako důkaz lásky?

U této otázky mohli respondenti zakroužkovat jen jednu odpověď, je uzavřená a měli na výběr ze čtyř možností: ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne. Tato otázka je stěžejní k ověření hypotézy.

Pro výpočty bylo stanoveno testové kritérium - Test dobré shody pro čtyřpolní tabulku na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria bylo vycházeno z údajů v tabulce č. 10.

Byla vypočítána hodnota testového kritéria $\chi^2 = 0,948$ a následně porovnána s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného kritéria $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$ bylo zřejmé, že vypočítaná hodnota $\chi^2(0,948)$ je menší než kritická (6,635), a proto je zamítnuta **H^A** a **přijata H^o na hladině významnosti 0,01.**

Tabulka č. 10: Vliv pohlaví dospívajícího jedince na vnímání žárlivosti jako důkazu lásky.

otázka č. 9	chlapci	relativní četnost	dívky	relativní četnost
a) ano a spíše ano	119	62%	106	67%
b) spíše ne a ne	74	38%	53	33%
celkem	193	100%	159	100%

Otázka číslo 10: Co vnímáš ze strany partnera/partnerky jako projev žárlivosti? (zakroužkuj 7 možností, které jsou podle Tebe správné)

Tato otázka je doplňující, slouží ke zjištění subjektivního vnímání žárlivosti dospívajícím jedincem. Je polouzavřená, respondenti měli na výběr ze třinácti možností a měli zakroužkovat 7 správných možností. Mezi variantami odpovědí bylo 7 variant správných a 6 špatných. Správné možnosti byly: kontrolování prostřednictvím telefonu, podezírání, že má někoho jiného, snaha izolovat partnera/partnerku od přátel, snaha rozhodovat za partnera/partnerku, hrubé chování, příkazy a zákazy, jiné (vypiš). Za dobrou odpověď bylo považováno zakroužkování maximálně jedné špatné a minimálně šesti dobrých možností. Výsledky jsou znázorněny v tabulce číslo 11.

Tabulka č. 11: Vnímání projevů žárlivosti.

otázka č. 10	chlapci	relativní četnost	dívky	relativní četnost
rozpoznají	70	36%	82	52%
nerozpoznají	123	64%	77	48%
celkem	193	100,0%	159	100%

Závěr k H4: Podle zjištěných údajů neovlivňuje pohlaví dospívajícího jedince vnímání žárlivosti jako důkazu lásky. **Proto je hypotéza číslo 4 odmítnuta.**

Shrnutí

Kvantitativní průzkumné šetření vedené metodou dotazníku bylo uskutečněno na třech základních školách. Probíhalo na druhém stupni, to znamená v 6. až 9. třídě. Žákům 2. stupně bylo rozdáno celkem 378 dotazníků a 26 jich bylo vyřazeno z důvodu špatného vyplnění. Cílem kvantitativního průzkumného šetření bylo zjistit zdroje informací žáků o partnerském násilí, jaké jsou jejich zkušenosti a vztah k násilí mezi partnery.

Pro zjištění informovanosti respondentů byla stanovena hypotéza číslo 1: **H1: Získávání informací o partnerském násilí ve škole je determinováno věkem dospívajícího jedince.** Tato hypotéza byla statisticky testována. Byly k ní směřovány dvě otázky v dotazníku. Závislost mezi získáváním informací o partnerském násilí ve škole a věkem respondentů nebyla potvrzena. Z tohoto důvodu nebyla H1 přijata za platnou. K této hypotéze byly stanoveny dvě výzkumné otázky: **VO1 Jaké jsou zdroje informací respondentů o partnerském násilí ve vztahu k věkové kategorii? VO2 Při jakých školních aktivitách dostávají respondenti informace o partnerském násilí?**

V nadpoloviční většině respondenti uváděli jako zdroj informovanosti média (6+7 - 45%, 8+9 - 59%), na druhém místě byla škola (6+7 - 30%, 8+9 - 27%) a na třetím rodiče (6+7 - 17%, 8+9 - 5%). Z výsledků vyplývá, že nezanedbatelný vliv na postoje adolescentů mají média. Na velký vliv sledování televize vzhledem k postojům dítěte upozornily i Rosenbaumová K. a Šulová L. v příspěvku do periodika Československá psychologie. (Rosenbaumová, Šulová, 2002, s. 225-233) Rodina a škola by měly být prvotními činiteli v působení na postoje dospívajícího jedince. Zřejmé je, že u respondentů rodina v této úloze zaostává. To, že adolescenti přijímají informace více od medií a školy, může souviset s vývojovým úkolem adolescence – odpoutávání se (separace) od primární rodiny. V tomto věkovém období někteří jedinci přijímají informace a „rady“ od rodičů s odstupem.

Zkušenost respondentů s partnerským násilím ověřují hypotézy 2 a 3. K druhé hypotéze se vztahují dvě otázky. Byla k ní stanovena výzkumná otázka: **VO3 Jak by respondenti řešili, ve vztahu k pohlaví, první vážnější fyzické napadení ze strany partnera?** Nejčastěji by respondenti řešili první fyzické napadení tak, že by se svěřili důvěryhodné osobě, chlapci v 39% a dívky v 36%.

Chlapci by se častěji někomu svěřili, i když bychom mohli předpokládat, že větší tendence ke svěřování se budou mít dívky. Na druhém místě by se obrátili na policii (chlapci 26%, dívky 28%) a na třetím by vyhledali pomoc odborníků (chlapci 14%, dívky 18%). Od partnera by na nějakou dobu odešlo 14% chlapců a 14% dívek. Jen pět respondentů (chlapci 2%, dívky 1%) by první fyzické napadení ze strany partnera či partnerky nijak neřešilo. **H2 Pokud by byli respondenti poprvé fyzicky napadeni ze strany partnera, nějak by tento problém řešili.** V průzkumu bylo zjištěno, že první fyzické napadení ze strany partnera by nějak řešilo více než 95% respondentů. H2 byla přijata za platnou. Třetí hypotéza byla statisticky testována, ověřují ji v dotazníku dvě otázky, z nichž jedna je stěžejní a druhá doplňující. Její znění je: **H3 Rozpoznání varovných signálů závadného vztahu je determinováno pohlavím dospívajícího jedince.** U stěžejní otázky byla za pomoci statistického testování potvrzena závislost mezi rozpoznáním varovných signálů závadného vztahu a pohlavím dospívajícího jedince. Tato hypotéza byla potvrzena a přijata za platnou.

Dalším dílčím cílem bylo ověřit, jaký mají respondenti vztah k partnerskému násilí. Konkrétněji jaký mají vztah k žárlivosti ze strany partnera, protože jak již bylo zmíněno, je žárlivost varovný signál závadného vztahu. Často je však považována jedinci za důkaz lásky. Na základě toho byla stanovena hypotéza číslo 4, kterou ověřovaly dvě otázky v dotazníku, a byla testována statisticky. **H4 Vnímání žárlivosti jako důkazu lásky je determinováno pohlavím.** První otázka zjišťovala, jestli respondenti s ohledem na jejich pohlaví vnímají žárlivost jako důkaz lásky. Druhá otázka byla doplňující, pro zjištění subjektivního vnímání žárlivosti jedincem. Závislost mezi vnímáním žárlivosti jako důkazu lásky a pohlavím nebyla zjištěna, proto byla hypotéza číslo 4 odmítnuta.

Z výsledku vyplývá, že žáci přijímají nejvíce informací z médií. Podle potvrzení druhé hypotézy by první fyzické napadení nějak řešili, což je potěšující výsledek. Prvnímu fyzickému napadení však předcházejí varovné signály závadného vztahu, které by měli dospívající jedinci rozpoznat. Z průzkumného šetření vyplynulo, že si respondenti myslí, že rozpoznají varovné signály závadného vztahu a ve skutečnosti tomu tak úplně není. V tomto případě je důležité intenzivněji zapůsobit na emotivní složku postoje. Sociální pedagogika často využívá v působení na jedince aktivizační metody, které nejvíce ovlivňují právě emotivní složku postoje.

Pracují s prožitkem a zážitkem, patří mezi ně například inscenační metoda, brainstorming nebo sémantické mapy. V ovlivňování postojů obecně je důležité působit na všechny jejich složky, a to na kognitivní, behaviorální i emotivní.

Stanovený cíl průzkumného kvantitativního šetření práce, zjištění náhledu žáků základní školy na partnerské násilí - ověření zdrojů informovanosti žáků druhého stupně základní školy o partnerském násilí, jejich osobních zkušeností a vztahu k partnerskému násilí byl splněn. Průzkum zmapoval náhled na partnerské násilí u žáků na druhém stupni základní školy a byly vyhodnoceny stanovené hypotézy.

5.6 Vyhodnocení kvalitativního průzkumného šetření

Pro kvalitativní průzkumné šetření byly stanoveny okruhy zkoumání, které se zaměřují na vnímání žárlivosti partnera. Cílem je mj. zjistit, jak vnímají respondenti žárlivost partnera. Byla tedy stanovena HVO: **Jak vnímají respondenti žárlivost partnera?**

Šetření vedené metodou rozhovoru zjišťuje, jaký postoj zaujmají respondenti k žárlivosti. Co je podle respondentů žárlivost a jak ji hodnotí. Jak si představují chování jedince, který žárlí. Dále zjišťuje, jak by se chovali, jak by vnímali a jak by řešili žárlivost partnera nebo partnerky. Tazatelské otázky a odpovědi na ně jsou zapsány do záznamového archu (viz příloha B). Dokument byl podroben analýze. K obsahové analýze byla použita technika otevřeného kódování. „Text zprvu rozdělíme na jednotky, kdy jednotkou může být opakující se slovo, slovní spojení, věta nebo odstavec. Hranice by neměly být voleny formálně, ale podle významu tak, aby tvořily významový celek. Každé takovéto jednotce bude přidělen kód, tedy slovo či fráze, která vystihuje jev, jenž reprezentuje.“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 211 – 212) To jsou tzv. nativní kódy. Společné kódy jsou následně kategorizovány, kategorie analyzovány a interpretovány prostřednictvím průzkumné zprávy. Na základě opakování témat v rozhovorech byly vytvořeny příslušné kategorie. (příloha D)

Kategorie Nejistota a pocit ohrožení vlastní osoby

V kategorii Nejistota a pocit ohrožení vlastní osoby dominovaly u chlapců výroky týkající se obav, strachů a nejistot z opuštění partnerkou. Toto sdělení jsme četli tzv. „mezi řádky.“

Respondent 1 (Vojta) považuje žárlivost za: „... **strach o druhého** v případě toho, že se nápadník nebo nápadnice velice zajímá o partnera.“ Respondent 3 (Jakub) chápe žárlivost v triádě dvou chlapců a jednoho děvčete: „**Že jsou dva kluci a jedna holka. Holka začne chodit s jedním klukem, no a ten druhý kluk na něj žárlí.**“ Obava o partnera, která ale ve skutečnosti představuje nejistotu, ohrožení sebe sama ve vztahu, se objevila ve sdělení respondenta 4 (Mirka): „**Například když se partner třeba pracovně schází s někým jiným (se ženou) a jeho partnerka se třeba bojí, aby o toho svého partnera nepřišla kvůli té ženě.**“ Respondent 5 (Michal) se vyjádřil ve smyslu pocitu zlosti či vzteku na partnera: „**Když je někdo naštvanej na svého partnera nebo partnerku, že se zajímá o jiný lidi druhého pohlaví.**“ Z výroku respondenta 5 lze opět usuzovat na skrytou obavu o vlastní osobu – tedy v tomto případě jde o tzv. zástupnou emoci vzteku, která překrývá pocit zklamání, nejistoty, strachu, případně zranění. Jak píše Vodáčková (2007), muži při pocitu ztráty kontroly nad situací (čímž obava ze ztráty přítelkyně v případě našich respondentů bezesporu může být) prožívají intenzivní emoce, jejich exprese ovšem nemusí s prožitky korespondovat. Respondent 6 (Lukáš) pak uvažuje o žárlivosti jako o nutkání sledovat partnera: „**Žárlivost je nutnost svého partnera stále pozorovat, co dělá, kde je a tak dále.**“ Opět můžeme usuzovat na nejistotu spojenou s ohrožením sebe sama ve vztahu, která vede k takovému jednání. Respondent 7 (Lukáš 1) na tomto místě sice definuje žárlivost jako vlastnost, ale vzápětí konkretizuje opět prožitky obav a utkvělé představy o možné nevěře, které souvisí s pocitem selhání (viz Vodáčková, 2007). Vyjádřil se následovně: „**Žárlivost je vlastnost, kdy si druhý partner myslí, že mu je jeho partner nevěrný.**“

U dívek tato kategorie zahrnovala obdobně jako u chlapců obavu ze ztráty lásky významného druhého a obavu z opuštění.

Respondentka 3 (Adéla) popsala žárlivost jako snahu si přivlastnit osobu nebo věc: „**Žárlivost je různá, kamarádká, ve vztahu a tak. Je to vlastně, když si přivlastňujeme věc nebo osobu a vadí nám, že se k té osobě nějak blíž přibližuje druhá a u věci to je, když vaši věc používá někdo jiný.**“ Jako strach vyličila žárlivost

respondentka 4 (Diana): „*Žárlivost je podle mě strach. Strach o to, že přijdeme o někoho, koho máme rádi. Že ho bude vedle sebe mít někdo jiný.*“ Ještě uvedla, že existují i jiné žárlivosti kromě té vůči příteli. Stejně jako u chlapců můžeme z těchto sdělení vyvozovat nejistotu spojenou s ohrožením sebe sama ve vztahu. S nedůvěrou spojila žárlivost respondentka 7 (Nikola): „.....*pocit, když ti někdo nedůvěřuje.*“ Žárlivost na konkrétním příkladu vysvětlila respondentka 6 (Lenka): „*Žárlivost je, že když vás někdo miluje, tak žárlí, protože se třeba bojí, že když půjde s nějakým klukem ta dívka, tak ten dotyčný žárlí, že mu ji přebere.*“ I zde je patrna zmíněná obava ze ztráty milované osoby a tím pádem z opuštění. Je důležité, aby dospívající jedinci získávali zdravé sebevědomí, to se vytváří tehdy, když jsou ve správný čas a správnou měrou naplňovány základní vývojové potřeby dětí a je rozvíjen jejich potenciál. Základní součástí pozdějšího zdravého sebevědomí tvoří rodičovské osoby. Zdravé sebevědomí je prvním krokem k tomu, aby si dospívající a později i dospělý jedinec nenechal ubližovat. (Záškodná, 1998) Příklad uvedla také respondentka 1 (Aneta): „*Žárlivost podle mě je, když dva lidi spolu chodí a ta holka má svého nejlepšího kamaráda a ten je do ní tajně zamilovaný a dělá jí samé krásné věci a tomu klukovi, co s ní chodí, se to nelíbí.*“ Respondentka 2 (Kateřina) ve stručném vyjádření uvedla, že za žárlivé chování považuje takové, kdy to: „...*chlap nebo žena přehání.*“

Kategorie Běžná vlastnost ve vztazích

Kategorie Běžná vlastnost ve vztazích vykrystalizovala z původně širší a deskriptivní kategorie. Považovali jsme ale vzhledem k vyjádření respondentů za vhodné ji oddělit.

Respondent 2 (Tomáš) popsal žárlivost jako: „...*vlastnost, která se podle mě ve vztazích, ať už přátelských nebo jiných, objevuje dost často...*“ a zasadil ji do širšího okruhu mezilidských vztahů. Respondent 7 (Lukáš 1) přirovnal žárlivost k „*nenážranosti*“ a vyslovil názor, že podobnost tkví v tom, že s oběma těmito vlastnostmi nelze nic dělat: „*Je to normální vlastnost, která je špatná. Je to stejný jako nenažranost, nic s tím dělat nemůžem.*“ Zároveň je patrné uchopení žárlivosti jako vlastnosti, která je svým způsobem dle respondenta běžná. **Pokud se vlastnosti spojí s jinými faktory, mohou objasnit násilné chování jistého muže, respektive ženy.** (Conwayová, 2007, s. 52-53)

Kategorie Obecné hodnocení žárlivosti

Kategorie přinesla výpovědi respondentů o obecném hodnocení žárlivosti. Z názvu kategorie vyplývá deskriptivní rovina – přesto jsme ve výčtu dalších kategorií považovali za nosné tuto kategorii oddělit. Důvodem byl možný přínos získání přehledu o zafixovaných a mnohdy společensky vžitých „klišé“, která dospívající internalizují. Marrewa (2002) doporučuje ukončení vztahu, pokud partner nebo někdo jiný z blízkých potřebuje mít nad druhým kontrolu a ovládat ho.

Respondent 3 (Jakub) uvedl procentuální odhad: „*Z celého světa to bude přibližně 40% lidí, kteří na někoho žárlí.*“ Respondent 1 (Vojta) se vyjádřil ve smyslu, že: „*...žárlí všichni. Trošku to nevadí.*“ Téměř totožný názor vyslovil také respondent 2 (Tomáš) – i on je toho názoru, že: „*...záleží na tom, v jaký míře, například když je žárlivost menší, tak to nevadí.*“ Respondent 6 (Lukáš) chápe žárlivost jako součást vztahu, počítá s ní a dodává, že: „*...nějaká žárlivost má být.*“ Respondent 5 (Michal) dokonce uvádí, že: „*V některých případech je to vhodné.*“ Podle respondenta 4 (Mírek) je žárlivost: „*...v některých případech zbytečná.*“

U dívek se objevilo výrazně kladné hodnocení žárlivosti a rovněž vědomí rizika narušování privátní sféry žárlivým jednáním.

Respondentka 3 (Adéla) v obecné rovině považuje žárlivost za **dobrou věc** a vysvětluje svůj názor: „*...díky žárlivosti nám není lhostejný, s kým se nám blízká osoba stýká, zajímáme se o ni a bojujeme o ni. Ale jak se říká, všeho moc škodí.*“ Na druhou stranu zmiňuje žárlivost a v kontextu ohrožování privátní sféry a legislativy: „*...může to být i trestný, když nám někdo narušuje soukromí.*“ Jako součást každého vztahu chápe žárlivost respondentka 5 (Andrea): „*...žárlivost patří do každého vztahu, ta pozitivní.*“ Rovněž považuje žárlivost za důkaz lásky: „*...je to i důkaz lásky, jen když to není přehnaný.*“ Respondentka ještě upozornila na nutnost vzájemné důvěry v partnerském vztahu. Bendlová (2013) popisuje vnímání žárlivosti u dívek jako důkaz lásky. Respondentka 1 (Aneta) poukazuje na pro ni důležitou míru, s jakou žárlení probíhá. Na otázku, jak žárlivost hodnotí, odpovídá: „*...v malém rozmezí a nikomu se neubližovalo, tak kladně. Ale když se to přehzene a někomu se ubližuje, tak to hodnotím záporně.*“

Kategorie Negativní pocity

Kategorie Negativní pocity vypovídá jednak o osobním hodnocení subjektivního přesvědčení respondentů o tom, co by v nich žárlivost vyvolala, a dále je přehledem emocí a prožitků, s kterými se případně respondenti již reálně setkali. Tato kategorie byla původně zahrnuta pod obecněji pojatý rámeček pocitů spojených s žárlivostí, ale posléze jsme uznali za vhodné vyčlenit ji jako samostatnou jednotku. Respondent 1 (Vojta) hodnotí v obecné rovině žárlivost negativně a dodává, že mu: „...*to není příjemný, když partnerka žárli.*“ Respondent 6 (Lukáš) nekonkretizoval osobní zkušenost, uvažoval na úrovni subjektivního předpokladu prožitku spojeného s případnou žárlivostí partnerky: „...*Nebyl bych moc rád.*“ Podobně respondent 4 (Mirek) uvažuje o tom, že setkání s žárlivostí partnerky byla **nepříjemná** a to v obou případech: „...*Kdyby k tomu neměla důvod, i kdyby důvod měla.*“ Ve vztahu k míře žárlivosti, která je pro chlapce osobně významná, se vyjádřil respondent 2 (Tomáš): „*Velká žárlivost mi dělá problémy.*“ Respondentovi 3 (Jakub) by v případě, že by se dozvěděl o žárlení partnerky, toto: „...*neudělalo radost.*“ Zároveň konkretizuje a zdůvodňuje: „...*protože by mi to nepřišlo dobrý, kdyby žárli na někoho, třeba s kým se bavím.*“ Stejně je ve vztahu k žárlivosti naladěný respondent 5 (Michal) – vysvětluje svoji osobní zkušenost: „*Někdy to je nepříjemné, když se o někom bavíte a vaše partnerka se najednou z ničeho nic urazí.*“ Respondent 7 (Lukáš 1) vyjádřil jednak lítost nad tím, že by tím pádem nebyl pro partnerku důvěryhodný partner a zároveň vyslovil pochopení: „*Jelikož jsem typ, co nechce podvádět, tak by mě to mrzelo, že mi nevěří, ale chápal bych ji. Vnímám bych to jako nedostatek důvěry vůči mně.*“ Špatenková (2011, s. 75) popisuje, jaké chování partnera či blízké osoby je správné: optimismus, konzistence, podpora partnerky, pozornost, důvěra, uznávání názoru partnerky, vycházení vstříc potřebám a přáním partnerky, respekt, podpora partnerky, zodpovědnost vůči rodině, zapojení se do domácích prací, zralost. Takové chování by nemělo v partnerovi vyvolávat negativní, nepříjemné pocity.

U dívek jsme se setkali také s výčtem negativních prožitků – ať již subjektivně předpokládaných nebo sdělených na základě osobní zkušenosti. Respondentka 1 (Aneta) uvedla, že by jí žárlivost **vadila** a brala by ji podle jejích slov „špatně“. Na otázku, jak by se cítila, kdyby partner žárli, odpověděla nejprve, že: „... *asi hrozně.*“ A odpověď doplnila ve smyslu vyhodnocení typu žárlivého jednání: „*Podle toho, jak by žárli. Ale určitě by mi nebylo příjemný, kdyby něco*

dělal mým přátelům.“ Negativní pocity a obavy vyjádřila respondentka 2 (Kateřina): „...**strašně, jako v nějaké kleci, jako dítě, které pořád někdo kontroluje.**“ Protože se zatím s takovým jednáním ze strany partnera neselekala, na úrovni subjektivního předpokladu se vyjádřila následovně: „*Ne, teda já si to ani nedokážu představit. Ale nikdy to zažít nechci.*“ Respondentka 6 (Lenka) hovořila o negativních pocitech v kontextu ztráty volnosti: „*Ale kdyby mi něco zakazoval, tak bych se cítila **špatně, protože bych neměla tu volnost.***“ Respondentka 5 (Andrea) předpokládá, že by jí žárlivost partnera nebylo příjemné a uvádí obavu: „... **protože bych se bála, že mi můj partner nevěří. Toho bych se asi nejvíce bála.**“ Zároveň vyslovila naději, že by žárlivost brala pokud možno s nadhledem. Na to, že žárlivost negativně zasahuje do partnerských vztahů, upozornila respondentka 4 (Diana): „*Vnímala bych to jako takový **minus, protože by to určitě nějakým způsobem ovlivňovalo náš vztah.***“ Také sdělila, že by jí vadilo, když by přítel dělal žárlivé scény. Zároveň jako jediná poznamenala, že ona sama žárlí: „*Sama jsem žárlivá, až mi to někdy **vadí.** Všichni říkají, že když budeš důvěřovat, nemáš důvod žárlit, ale podle mého je to hloupost.*“ Jaké chování partnera je vhodné, aby nevyvolávalo negativní pocity u partnera nebo partnerky, popisuje Špatenková (2011, s. 75) viz výše. Respondentka 7 (Nikola) má s žárlivostí svého přítele spojený: „...**divnej pocit.**“ Zároveň by jí bylo nepříjemné, kdyby měla „dělat“, že přítel nemá žárlit.

Kategorie Pozitivní pocity

Kategorie Pozitivní pocity se rovněž vydělila z původně obecnější kategorie rámuující pocity v kontextu žárlivosti. Byť je co do výčtu kódů skromnější, vypovídá o tom, co bylo zjištěno např. Bendlovou (2013) – ačkoli se jedná v tomto případě o chlapce, žárlivost chápou jako projev lásky a zájmu.

Pozitivní vztah k žárlivosti má například respondent 2 (Tomáš): „*Bral bych to jako **projev lásky a zájmu.***“ Na otázku, zda by mu bylo **příjemné**, kdyby partnerka žárlila, odpověděl, že: „...*ano, protože jak jsem už řekl, bral bych to **jako projev lásky.***“ Respondent 5 uvažuje stejně a taktéž by žárlivost vnímal dle jeho slov **pozitivně**. Respondent 7 (Lukáš 1) sice uvedl i negativní prožitky spojené s žárlivostí, ale dodává, že: „...*z jedné strany bych byl **rád, že se o mě partner zajímá.***“

Dle předpokladů (a v souladu s výzkumem uvedeným výše) se objevily odpovědi ve smyslu pozitivního náhledu na žárlivost u dívek. Dívky 4 a 7 kladný přístup k žárlivosti doplnily vyjádřením v rámci negativních prožitků (viz výše). Dívky 2 a 5 prožívají pozitivně žárlivost, která podle nich není přehnaná.

Respondentka 4 (Diana) se vyjádřila následovně: „*Na jednu stranu bych byla ráda, že o mě nechce přijít.*“ Respondentka 7 (Nikola) má zkušenost s partnerskými vztahy a tu sděluje: „*Když na mě můj přítel žárlí, tak se mi to líbí.*“ Uvádí ale, že je s tím spojený divný pocit. Respondentka 2 (Kateřina) by se žárlení partnera: „...*líbilo, ale nesmělo by to být přehnaný.*“ Podobně je na tom respondentka 5 (Andrea): „*Pokud by nežárlil tím přehnaným způsobem, tak by mi to ani nevadilo.*“ Zároveň dodává, že by to považovala za důkaz lásky: „*Spíš bych byla ráda, protože bych měla jistotu, že mě opravdu miluje.*“ Stejně se k žárlení partnera staví respondentka 6 (Lenka): „...*cítila bych se docela dobře, protože bych v tom viděla, že mě opravdu miluje.*“ Často může přejít nevinné žárlení v partnerské násilí. Verbální nebo psychologické násilí není často tak zřetelné jako fyzické. Všechno domácí násilí začíná slovními atakami, jež zvolna mohou a nemusejí přejít ve fyzické či jiné napadání. Verbálně týraná žena nebo muž se cítí zmatení a osamocení. (Marrewa, 2002, s. 170-171) Spokojenost s tím, když chce přítel dívku pro sebe, popisuje respondentka 3 (Adéla): „...*já to vnímám kladně, mně je příjemné, když vím, že mě dotyčný chce pro sebe.*“ Žárlivost jako výraz zájmu vnímá respondentka 3 (Adéla): „...*je příjemné vědět, že mu na mně záleží, že si mě chrání a tak.*“ A podobně také respondentka 7 (Nikola): „...*zároveň by se mi to líbilo, protože bych měla pocit, že o mě má můj partner zájem.*“

Kategorie Nepříjemné chování žárlivce

Kategorie Nepříjemné chování žárlivce obsahuje charakteristiky jednání a postojů partnera, který žárlí. Chlapci hovořili obecně o změně jindy běžného chování negativním směrem, o podezírání a s ním spojeným kontrolujícím chováním, o agresivním chování. O agresivitě se zmiňují jen chlapci. Buriánek, Kovařík, Zimmerlová, Švestková, (2006, s. 30) uvádějí, že chlapci byli většinou vychovávaní k odolnosti, soutěživosti, překonávání překážek. Některé hry pro chlapce vykazovaly a stále vykazují stopy agresivity. Dívky byly vychovávány více ke spolupráci a poslušnosti.

Respondent 1 (Vojta) se k projevům žárlivosti vyjádřil, že partner zpravidla: „**Většinou odsekává, když se na něco ptáme, nemluví tolik, může být trochu agresivní.**“ O agresivitě se zmínil také respondent 7 (Lukáš 1): „**Může být agresivní, podezřívavý. Může partnerku milovat, ale má pocit, že ona jeho už ne.**“ Lukášova výpověď dokládá spojitost projevů agrese s pocitem ohrožení vlastní osoby ve smyslu strachu, obavy ze ztráty přízně druhé osoby, vztahu. Respondent 2 (Tomáš): „**Většinou je zamklkej a je například naštvanej.**“ Respondent 3 (Jakub) si projevy žárlivosti představuje u partnera tak, že: „**...se chová třeba tak, že na někoho je zasedlej. Nebo se na toho dotyčného chová zle.**“ O změně běžného chování směrem k chování kontrolujícímu hovoří respondent 4 (Mirek): „**Myslím si, že se k té dané osobě, na kterou žárlí, chová jinak, než by se choval normálně. Třeba se ptá, kde byl, co tam dělal.**“ A podobně na tomto místě respondent 6 (Lukáš): „**Kontroluje zprávy, ptá se kamarádů, kde byl, co dělal.**“ Osobu, na kterou partner nebo partnerka žárlí, a s tímto spojené projevy chování zmínil respondent 5 (Michal): „**Když se o něm nebo o ní mluví, tak je partner většinou uraženej a snaží se na sebe upozornit.**“

V kategorii Nepříjemné chování žárlivce, záporných projevech žárlivosti se v odpovědích dívek nejčastěji objevují výrazy jako kontroluje, zakazuje. Dívky nezmínily agresivitu nebo násilné chování.

O kontrolování mluvila respondentka 1 (Aneta): „**Žárlí na někoho. Vyptává se, kde byl a tak, nebo může kontrolovat zprávy.**“ A respondentka 2 (Kateřina): „**Podle mě je žárlivost to, že chlap nebo žena to přehání, například kontroluje telefony, vzkazy, hlídá ho.**“ Respondentka 5 (Andrea) sděluje: „**... dívce zakazuje, aby se stýkala s ostatními kluky**“ a dodává, že může toto jednání vygradovat až ve sledování. Respondentka 6 (Lenka): „**...začne tý dívce něco zakazovat.**“ Z odpovědi vyplývá, že jde vlastně o omezování partnera. Takové chování by mohlo patřit **mezi varovné signály závadného vztahu**, může jimi být křik a nadávky, rozmrzelost, rozbíjení věcí, izolování, nepřiznání omylu, kontrolování (Špatenková, 2011, s. 75) Toto chování může vyústit až v agresivní, násilné jednání. Respondentka 3 (Adéla) charakterizovala nepříjemné chování žárlivého partnera: „**...až moc vlezlej, podezřívavej, nenechá vás o samotě, nebo musí přesně vědět, s kým jste, kde jste, v kolik se vrátíte a tak.**“ Podobně vypovídá i respondentka 7 (Nikola): „**...podezřívá mě, sleduje mě, pořád se mě na něco vyptává.**“ Respondentka 4 (Diana) si

představuje chování žárlivého partnera tak, že: „*Začíná panikařit a chce se dovítit toho, jestli důvod k žárlení má. Představuje si věci jako, že její nebo jeho milý, milá má někoho jiného. Hádá se, protože si myslí, že ten druhý lže.*“

Kategorie Snaha žárlivost konstruktivně řešit

Kategorie Snaha žárlivost konstruktivně řešit sestává z výčtu tendencí řešit žárlivost jednak s ohledem na toho, kdo žárli (ujištění, přesvědčování...), dále pak promluvou, kdy je možno v rámci vysvětlení dojít ke konsensu a je zde patrna i odhodlanost v případě nadměrné žárlivosti ukončit takový vztah.

Respondent 1 (Vojta) uvedl celou plejádu předpokládaných možností řešení žárlivosti: „*Snažil bych se ji **ujistit**, že toho druhého nechci, že mám rád toho, s kým jsem.*“ Zároveň je přesvědčený o tom, že žárlivost: „... *občas jde **přehlízet a brát to s nadhledem.***“ A je též rozhodnutý o tom s partnerkou komunikovat: „*Snažil bych se s ní **promluvit.***“ Respondent 2 (Tomáš) spoléhá na to, že je empatický: „*Snažil bych se ji **utěšit, dokážu vycítit, co komu je. Většinou sleduju jejich emoce, reakce, kdy na ně mluvit a kdy ne.***“ Byl by ale také aktivní (podobně jako respondent 1) a je u něj patrna tendence vztah kvůli žárlivosti neukončovat: „*Snažil bych se s ní **mluvit a urovnat to.***“ Rozmluvu nad tématem žárlivosti upřednostňuje také respondent 3 (Jakub): „*No tak pro mě je to jen o komunikaci, jen si s ní **promluvit a říct, že na nic žárlit nemusí. Určitě bych si s ní promluvil, protože jinak se to nevyřeší.***“ Podobně by reagoval respondent 4 (Mirek): „*Snažil bych se to s ní **probrat a vyřešit.***“ A stejně tak respondent 5 (Michal): „***Snažil bych se, aby nežárlila. Promluvil bych si s partnerkou.***“ Respondent 7 (Lukáš 1) by se nejvíce snažil, aby se vše **vysvětlilo** – tedy lze usuzovat, že by rovněž volil cestu promluvy, diskuse ve snaze vyjasnit si vše společně s partnerkou. Respondent 6 (Lukáš) by naopak nejprve vyhodnotil míru žárlivosti, ke které by mohl přistupovat spíše pasivně: „***Ignoroval bych to, kdyby to nebylo přehnaný.***“ Pokud by vyhodnotil „situaci“ tak, že by to pro něj nemělo řešení, pak by volil ukončení vztahu: „*To nejde nějak moc řešit. **Rozešel bych se s tím člověkem, kdyby to bylo přehnaný a už bych to nevydržel.***“ Ukončení vztahu doporučuje Marrewa (2002), pokud partner nebo někdo jiný z blízkých potřebuje mít nad druhým kontrolu a ovládat ho.

Dívky by se v převaze snažily žárlení partnera řešit rozhovorem, k razantnímu řešení by přistupovaly jen v případě, že by jednání partnera přerůstalo v omezování osobní svobody.

Poněkud neurčitě se vyjádřila respondentka 1 (Aneta): „**tak bych to asi nějak řešila.**“ Respondentka 2 (Kateřina) by zasáhla anebo by to někomu řekla. Zároveň by v určité chvíli volila poměrně razantní řešení: „*No, kdyby to bylo jen tak, že se stýkám s někým jiným, tak by mi to nevadilo. Ale kdyby to bylo tak, že by mi **kontroloval zprávy a s kým jsem, tak bych ho odkopla.***“ Respondentka 3 (Adéla) říká, že by se s takovým partnerem rozešla: „*...podle toho, jak moc a jak častý by to bylo. Pokud by mi třeba začal kontrolovat zprávy, poštu a podobné, tak by to znamenalo **hned konec.***“ Vzápětí se ale ujišťuje, že kdyby žárlil jen trochu, snažila by se chovat tak, aby partner nežárlil. Tímto způsobem vlastně manipulují násilné osoby s obětí, snaží se vzbudit v oběti pocit viny. (Ševčík, Špatenková, 2011) „*Ale pokud by žárlil jen tak lehce, tak bych se mu snažila vyhovět **a ukázat, co k němu cítím.***“ Žárlení partnera by řešila rozmluvou nebo tím, že se bude snažit mu vyhovět respondentka 4 (Diana): „*.....**vysvětlit, že není důvod.** Přistupovala bych na **různý kompromisy, nedělala bych naschvály.***“ Také ale uvedla, že by se chovala tak, aby partner pochopil, že nemá důvod žárlit: „*Trochu odměřeně, jinak úplně **normálně,** aby poznal, že se nic neděje.*“ Respondentka 6 (Lenka) uvedla: „*.....budu ho respektovat a nebudu mu dělat naschvály.*“ Dodává také, že by problém řešila **promluvou a ujištěním** partnera: „***Promluvila** bych si s ním o tom, proč žárlí, **pokusila bych se mu dát tu jistotu.***“ O promluvě hovořila také respondentka 5 (Andrea): „*...ti dva by si měli **sednout k jednomu stolu a zjistit, kde je ten problém.** Měli by si říct, co jim na sobě vadí a co by měli nějak zlepšit.*“ Rovněž je toho názoru, že je třeba hledat na žárlivosti něco pozitivního. Také by se snažila **dokázat partnerovi, že miluje jen jeho.** Respondentka 7 (Nikola) by chvíli nechala partnera žárlit a potom by jednala: „*Zeptala bych se ho, proč žárlí a na koho a řekla mu, že nemá důvod.*“

Shrnutí

S pomocí výstupů získaných analýzou průzkumných rozhovorů bude zodpovězena výzkumná otázka.

HVO Jak vnímají respondenti žárlivost partnera?

Rozhovory zjišťovaly, jaký zaujímají respondenti postoj k žárlivosti mezi partnery. Chlapci a dívky hodnotili žárlivost podobně, znamená pro ně strach z toho,

že by mohli přijít o blízkou, milovanou bytost: Respondent 1 (Vojta) považuje žárlivost za strach o druhého v případě, že se o něj zajímá někdo jiný. Respondent 4 (Mirek) toto uvedl na příkladu z pracovního prostředí a hovořil o obavách, které prožívá partnerka, pakliže se partner pracovně schází s jinou ženou. Respondent 5 (Michal) hovořil o vzteku na partnera nebo partnerku, pokud se zajímají o jiné. Respondentka 3 (Adéla) vztahovala žárlivost nejen k osobě, ale příklad rozšířila i na věci. Vzhledem k ilustrativnosti odpovědi, která zahrnuje tendenci někoho nebo něco si přivlastňovat, zde v plném znění jako přímá výpověď respondentky: *„Žárlivost je různá, kamarádská, ve vztahu a tak. Je to vlastně, když si přivlastňujeme věc nebo osobu a vadí nám, že se k té osobě nějak blíž přibližuje druhá a u věci to je, když vaši věc používá někdo jiný.“* Respondentka 4 (Diana) se přiklání k podobnému hodnocení a vnímání žárlivosti. O žárlivosti hovoří jako o strachu jedince, že přijde o někoho, koho má rád. Obava je spojena ale také s tím, že jej bude mít vedle sebe někdo jiný. Respondentka 5 (Andrea) považuje žárlivost za pocit, který se objevuje ve vztahu a popisuje příklad, kdy jde děvče ven se svým nejlepším kamarádem a jejímu příteli se to nelíbí. Přítel se podle ní bude cítit ohrožen tím, že dívka s kamarádem „něco měla“. Nutno podotknout, že dívka se přiklání k názoru (zde opět v plném znění): *„Jinak žárlivost patří do každého vztahu, ta pozitivní.“* Za pomoci kódování byl tento strach o blízkou osobu vyložen spíše jako strach a obavy o sebe v partnerském vztahu. Pocity selhání, nejistoty a strachu byly popsány výše v této kapitole (Vodáčková, 2007). Tyto pocity mohou pramenit z nedostatku sebevědomí jedince. Na získání zdravého sebevědomí jedince má největší podíl jeho orientační rodina (Macek, 2006).

Chlapci vnímají žárlivost partnerky většinou negativně. Respondent 3 (Jakub): *„Tak určitě ne, protože by mi to nepřišlo dobrý, kdyby žarlila na někoho, třeba s kým se bavím.“* Jen Tomáš a Lukáš 1 vnímají žárlivost jako projev lásky a zájmu. Respondent 2 (Tomáš): *„Bral bych to jako projev lásky a zájmu.“* V oblasti pocitů u dívek byla vysledována určitá rozporuplnost, někdy je respondentkám žárlení příjemné a někdy ne, musí podle nich být v rozumné míře. Respondentka 3 (Adéla) vnímá žárlivost kladně, je jí příjemné, když ví, že ji dotyčný chce pro sebe. Pokud přerůstá v omezování, kontrolování, doprovázejí toto chování nepříjemné pocity ze strany omezované osoby. Respondentka 6 (Lenka) by se cítila docela dobře, protože by v tom viděla, že ji opravdu miluje. Ale kdyby jí něco zakazoval, tak by se cítila

špatně, protože by neměla tu volnost. Respondentka 7 (Nikola): „*Když na mě můj přítel žárlí, tak se mi to líbí, ale zároveň mám divnej pocit.*“ Jak u chlapců, tak u dívek převládaly spíše pocity negativní nad pozitivními, ale i tak nemůžeme těmto pozitivním pocitům při projevech žárlivosti ze strany partnera přisuzovat menší váhu. Do spokojeného, přirozeného vztahu dvou zdravě sebevědomých jedinců by žárlivé chování nemělo patřit. V kvantitativním šetření jsme došli k závěru, že na vnímání projevů žárlivosti ze strany partnera nemá vliv pohlaví. S tímto výsledkem korespondují i výsledky kvalitativního šetření.

Chlapci by řešili žárlení partnerky utěšováním a ujištěním, že nemusí žárlit. Respondent 2 (Tomáš): „*Snažil bych se ji utěšit, dokážu vycítit, co komu je. Většinou sleduju jejich emoce, reakce, kdy na ně mluvit a kdy ne.*“ Jen Lukáš odmítá rozmlouvání a zvolil by razantní řešení. Rozešel by se s tím člověkem, kdyby to bylo přehnané a už by to nevydržel. Dívky by se převážně snažily žárlení partnera řešit rozhovorem, k razantnímu řešení by přistupovaly jen v případě, že by jednání partnera přerůstalo v omezování osobní svobody. Adéla, Diana, Andrea, Lenka i Nikola by si s partnerem nejdříve promluvily a snažily by se mu vysvětlit, že nemá proč žárlit. Kateřina a Adéla by uvažovaly o razantnějším řešení. Respondentka 2 (Kateřina): „*No, kdyby to bylo jen tak, že se stýkám s někým jiným, tak by mi to nevadilo. Ale kdyby to bylo tak, že by mi kontroloval zprávy a s kým jsem, tak bych ho odkopla.*“ To jakým způsobem jedinec jedná, patří do konativní složky postoje. V užším slova smyslu jde o seberegulační funkci sebepojetí (Blatný, Plháková, 2003). Jde především o zkušenosti osobní, v rovině chování a jednání s partnery. V kapitole o postojích adolescentů je popisováno, že nejdůležitější složkou, která může změnit jindy pevný postoj, je složka emocionální. Tedy vztah k projevům žárlivosti bude pravděpodobně zodpovědný za případnou změnu názoru respektive chování.

Kvalitativní šetření bylo uskutečněno s malým vzorkem respondentů. Závěry tedy nelze zobecňovat na veškeré pokolení dospívajících chlapců a dívek. Byl popsán postoj respondentů k projevům žárlivosti ze strany partnera. Můžeme tvrdit, že vytyčený cíl byl splněn.

Závěr

V diplomové práci jsou uvedeny informace o pohledu žáků základní školy na problematiku partnerského násilí. Tento problém provází lidstvo již od dávných dob, ale ne vždy se o něm vědělo a mluvilo. Postoje společnosti k fenoménu partnerského násilí se měnily v průběhu času. Zásluhou ženského hnutí se lidstvo začalo zaobírat tímto problémem v 70. letech dvacátého století. „ V roce 1971 založila Erin Pizzeyová Chiswick Women's Aid, první útočiště pro týrané ženy ve Velké Británii. Význam této události daleko překročil praktickou stránku věci – pomoc, kterou byla schopna poskytnout ženám ve svém okolí. Byl to začátek kampaně, jejímž cílem je šíření poselství, že domácí násilí je nepřijatelné a musí přestat.“(Conwayová, 2000, s. 10) V České republice došlo k velkému pokroku v oblasti této problematiky po roce 1989. Legislativní podporou je Zákon č.45/2013, Sb., o obětech trestných činů a novela trestního řádu a nový občanský zákoník platný od roku 2014.

V práci jsou popsány znaky, formy, příčiny a důsledky partnerského násilí. Je věnována dospívajícím jedincům ve věkovém rozpětí od 11 do 15 let. Podle Macka se toto období pohybuje mezi časnou a střední adolescencí. Pubertou ho nazývá Vágnerová. Jedinci by se měli již od mládí učit rozpoznávat varující signály závadného, násilného vztahu, aby mohli pomoci nejen sobě, ale i ohroženým osobám ze svého okolí. V tomto období může adolescenta ovlivnit nejvíce rodina, škola a vrstevnická skupina. Škola ovlivňuje žáky především prostřednictvím prevence nespecifické, která se zaměřuje na posilování osobnosti, rozvoj sociálních dovedností a podporu zdravého životního stylu.

Prevence na školách se zdokonalila z důvodu povinnosti škol vypracovávat Minimální preventivní program, který má rozdělena témata dle tříd, to znamená dle věku žáků. Průzkumné šetření však neprokázalo závislost mezi věkem respondentů a volbou zdroje informací o partnerském násilí. Podle výsledků respondenti nejvíce volí jako zdroj informací o násilí mezi partnery média. V rámci odpoutávání se od orientační rodiny jako vývojového úkolu se mění priority jedinců a upřednostňují různé zdroje pro získávání informací. Záleží však na tom, jakým způsobem tyto informace ovlivní vztahovou složku postoje, která má šanci změnit složku konativní.

Věková skupina dospívajících od 11 do 15 let by první fyzické napadení ze strany partnera řešila. Otázkou k diskusi zůstává, jak se subjektivní předpoklad chování bude případně potkávat s realitou. Aby k těmto prvním napadením nedocházelo, je důležité, aby se dospívající jedinci učili rozpoznávat varovné signály závadného vztahu. Rozpoznání varovných signálů ovlivňuje pohlaví adolescentů. Důvodem tohoto výsledku mohou být rozdíly ve vnímání toho, co je považováno za normální, přijatelné chování k partnerovi či partnerce. Jak již bylo zmíněno, stále ještě přetrvává ve společnosti trend, že tím slabším jedincem v partnerství bývá žena. Stává se také nejčastěji obětí domácího násilí. Důvodem pro tuto rozdílnost může být historická podmíněnost nerovného postavení muže a ženy (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 74-75) a ve společnosti stále přetrvávající genderový aspekt socializace chlapců a dívek (Buriánek, Kovařík, Zimmelová, Švestková, 2006, s. 30).

V oblasti vztahu k partnerskému násilí bylo průzkumné šetření zaměřeno na vnímání projevů žárlivosti ze strany partnera, protože právě žárlivost patří k varovným signálům závadného vztahu. V Diplomové práci (Bendlová, 2013) bylo uvedeno, že dívky vnímají žárlivost jako důkaz lásky, proto byla zkoumána závislost mezi pohlavím respondentů a vnímáním žárlivosti. Tato závislost nebyla prokázána. Ze tří složek postojů (kognitivní, behaviorální, emotivní) ho nejvíce ovlivňuje právě emotivní, což je způsob vztahu dospívajících k partnerskému násilí. Oblasti vnímání žárlivosti byla proto věnována pozornost ještě v kvalitativním šetření, které zjišťovalo, jak vnímají respondenti žárlivost partnera.

Byly uskutečněny rozhovory s chlapci a děvčaty z deváté třídy. K obsahové analýze byla použita technika otevřeného kódování. Chlapci i dívky vysvětlovali žárlivost partnera jako strach ze ztráty milované osoby. Za pomoci kódování byl tento strach vyložen spíše jako strach o sebe v partnerském vztahu. Chlapci vnímají žárlivost partnerky převážně negativně. V oblasti pocitů u dívek byla vysledována určitá rozporuplnost, někdy vnímají žárlivost partnera kladně, jindy se cítí špatně. Podle jejich hodnocení musí být v rozumné míře. V odpovědích dívky hovořily o žárlivosti jako důkazu lásky i přes to, že v kvantitativní části bylo zjištěno, že rozpoznají varovné signály závadného vztahu (40%) lépe než chlapci (26%). V oblasti řešení žárlivého chování partnera se opět vyskytuje určitá hranice (stupeň) žárlivého chování, při kterém by respondenti přistupovali k nějakému řešení.

Tato práce může přispět ke zvýšení informovanosti odborníků pracujících s dospívajícími jedinci. Pro větší důvěryhodnost výsledků byla zvolena kvantitativní i kvalitativní metoda průzkumného šetření. Průzkum zmapoval, **jak nahlíží žáci základní školy na partnerské násilí**. Byly vyhodnoceny stanovené hypotézy a výzkumné otázky. Vymezený cíl práce byl splněn. V kvantitativní části průzkumného šetření byl zaměřen na ověření zdrojů informovanosti žáků druhého stupně základní školy o partnerském násilí, jejich osobních zkušeností a vztahu k partnerskému násilí. Zde je nutno zmínit limitaci zvoleného typu výzkumu. Je spatřována především v přímých dotazech na osobní zkušenosti adolescentů s partnerským násilím. Zde mohlo dojít ke zkreslení odpovědí dotazovaných. Nicméně i přesto je předpokládáno, že se tímto citelně nesnížila věrohodnost výsledků šetření. V části kvalitativní se průzkum zaměřil na zkoumání vnímání žárlivosti partnera. Cílem bylo zjistit, **jak vnímají respondenti žárlivost partnera**. Výsledky kvalitativního šetření není možno zobecnit na celkovou populaci. Nicméně přesto jsme přesvědčeni o jejich výpovědní a výzkumné hodnotě. Další práce by se mohla zaměřit na průzkum postojů k partnerskému násilí u žáků středních škol.

Citované zdroje

1. BENDLOVÁ, D. *Násilí v partnerském vztahu z pohledu mladistvých dívek*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2013. 85 s. Diplomová práce
2. BURIÁNEK, J.; KOVAŘÍK, J.; ZIMMELOVÁ, P.; ŠVESTKOVÁ, R. *Domácí násilí, násilí na mužích a seniorech*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. 108 s, ISBN 80-7254-914-6
3. BUSKOTTE, A. *Z pekla ven*. Brno: Computer Press, 2008. 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6
4. CONWAYOVÁ, H. L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha: Albatros, 2007. 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7
5. DOMÁCÍ NÁSILÍ. In: Domácí násilí [online] c2013. [citováno 7. 3. 2014]. Dostupný z WWW: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>
6. DOMÁCÍ NÁSILÍ. In: Domácí násilí [online] c2006. [citováno 5. 7. 2014]. Dostupný z <http://www.donalinka.cz/domaci-nasili/reprezentativni-vyzkum-2006/>
7. DOMÁCÍ NÁSILÍ. In: Domácí násilí. [online] c2007. [citováno 5. 6. 2013]. Dostupné z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/>
8. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 208 s. ISBN 80-85931-79-6
9. GJURIČOVÁ, Š.; KOCOURKOVÁ, J.; KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. 104 s. ISBN 80-7021-416-3
10. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2
11. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
12. KRAUS, B.; HRONCOVÁ, J. *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3
13. KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
14. LAŠEK, J. *Kapitoly ze sociální psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. 115 s. ISBN 80-7041-533-9

15. LAŠEK, J.; LOUDOVÁ, I. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 116 s. ISBN 978-80-7435-335-2
16. LEVINE, P. A.; FREDERICKOVÁ, A. *Prebúdzanie tigra (Liečenie traumy)*. 1. vyd. Humenné: Občianské združenie Pro Familia, 2002. 232 s. ISBN 80-967964-3-7
17. MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7
18. MACHOVÁ, J.; HAMANOVÁ, J. *Reprodukční zdraví v dospívání*. Praha: Nakladatelství H a H, 2002. 197 s. ISBN 80-86022-94-3
19. MARREWA, AL. *Nenechte si ubližovat*. Praha: Portál, 2002. 264 s. ISBN 80-7178-510-5
20. MŠMT ČR. *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy*. In: [online]. 2009 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/20270_1_1/
21. MŠMT ČR. *Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení*. In: [online]. 2001 [cit. 16. 6. 2014]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/7347_1_1/
22. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Academia: Praha, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7
23. NOVOTNÝ, P.; IVIČIČOVÁ, J.; SYRŮČKOVÁ, I.; VONDRÁČKOVÁ, P. *Nový občanský zákoník – rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. 200 s. ISBN 978-80-247-5167-2
24. ROTHSCHILD, B. *Pamät' tela (Psychofyzológia a liečenie traumy)*. 1. vyd. Humenné: Občianské združenie Pro Familia, 2007. 212 s. ISBN 978-80967964-5-8
25. ROSENBAUMOVÁ, K.; ŠULOVÁ, L. Některé aspekty vlivu sledování televize na dítě. *Československá psychologie*. roč. 2002, č. 46. s. 225-233 ISSN 0009-062X.
26. SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8
27. STEM. *Domáci násilí II. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Phillip Morris ČR, a.s.*

- In: [online]. 2006 [cit. 15. 7. 2014]. Dostupné z:
<http://www.stem.cz/clanek/1145>
28. ŠEVČÍK, D; ŠPATENKOVÁ, N. *Domáci násilí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7367-690-2
 29. ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0
 30. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0
 31. VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 544 s. ISBN 978-80-7367-342-0
 32. ZÁKONY. 2013. [citováno 18. 12. 2014]. Dostupné z < <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>>
 33. ZÁKONY. 2013. [citováno 19. 2. 2015]. Dostupné z < <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>>
 34. ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1.vyd. České Budějovice: JU ZF České Budějovice, 1998. 93 s. ISBN 80-7040-306-3

Související zdroje

1. GRECMANOVÁ, H.; HOLOUŠOVÁ, D.; URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 1998. 231 s. ISBN 80-85783-20-7
2. JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1994. 130 s. ISBN 80-901737-6-4
3. KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. Praha: Galén, 2008. 327 s. ISBN 978-80-7262-410-2
4. SEMRÁD, J.; JURÁČKOVÁ, I.; ŠÍMA, V. *Průvodce sociální pedagogikou v kontextu pedagogických věd*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 121 s. ISBN 978-80-7041-897-0
5. SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno: Paido, 2004. 86 s. ISBN 80-7315-060-3
6. SKORUNKOVÁ, R. *Úvod do vývojové psychologie*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7041-956-4

Seznam příloh

- A. Dotazník
- B. Rozhovory
- C. Souhlas zákonných zástupců
- D. Seznam kódů